

Miloš
Mikeln

**Mor. pol. kvalif.
tov. Gubca**

Sestanek z neprijetnim
dnevnim redom

Avgust/september 1982

osebe:

Gubec, generalni direktor, 60
sekretar osnovne organizacije ZK, 40
Vera, okrog 40
Mira, okrog 40
Slavica, okrog 40
Olga, blizu 60
Marija, okrog 50
Pero, 50
komercialni direktor, 45
Miran, 25
Logar, 50
Šulman, 40
Mejak, 40
Veber, 50
Kreč, 50
Sirk, 55

PRVI DEL SESTANKA

Sindikalna dvorana oziroma sejna soba. Titov doprski kip, vstran porinjena dekoracija (tri zastave, fikus, pano) z zadnje proslave, omara s pokali in trofejami tovarniškega športnega društva, omara s sindikalno knjižnico, druga tipična oprema sejnih sob in sindikalnih dvoranic. Nekateri udeleženci sestanka so že tu, drugi prihajajo. Sekretar preklada svoje papirje, dela kljuko na seznam, ko kdo pride.

VERA: In koliko si dala zanje?

MIRA: Osemdeset tisoč.

SLAVICA: Lir.

MIRA: Ne, dinarjev!

VERA: Nemogoče. Potem ti bojo v prvem dežju razpadli.

MIRA: Razprodaja! Treba je imet nos za razprodaje!

VERA: Italijanska roba ni za v dež.

MIRA: Seveda ni pravo usnje, ampak kje dobiš pri nas take škornje za tak denar?

VERA: Po mojem pa zdaj, ko je dinar tako padel, nima več smisla hodit v Trst.

MIRA: Moraš, po nekatere reči moraš, če jih pa tu ne dobiš.

VERA: Škornjev je tu kolikor hočeš.

MIRA: Ja — pa za kakšno ceno? Poleg tega je pa italijanski model zmerom italijanski. Naši nikoli ne bojo taki.

SLAVICA: A veš, kako rečejo domačini, se pravi Tržačani, kadar grejo v center? To sem tam slišala od domačinke, Slovenke. Pravijo — gremo v Jugoslavijo. Ja, njena sosedka, stara ženska, kadar gre v mesto nakupovat, reče, grem v Jugoslavijo.

MIRA: Ljudje se prerivajo v vrstah za kavo, sedijo na pločniku sredi skladovnice plastičnih vrečk pa jejo slanino in čebulo — sramota! Človeka je sram, da je Jugoslovan.

PERO: Po mojem to delajo nalašč.

MIRA: Kako nalašč — jejo pač, lačni so pa jejo!

PERO: Ne oni, vlada dela to nalašč. Naša. Mislim to s kavo! Da bi se ljudje zavedeli, kako je položaj kritičen. Ljudje mislijo, da bo šlo kar tako naprej. Edino če jih udariš pri kavi, se bojo zresnili. Po mojem tudi to z nogometom počnejo nalašč.

KOMERCIALNI: A misliš es de ka?

PERO: Seveda. Vse te kontrole v klubih, razkritje črnih fondov — a misliš, da bi bilo to možno, če bi ne bili sklenili na najvišjem mestu? Kako bi se pa drugače upali! In samo zato, da bi se ljudje zavedeli — tako v tej državi ne gre več. Kava pa nogomet, edino to ljudi pretrese. Strezni!

MIRAN: A boste potem še nogomet hodili gledat v Trst?

PERO: Ignorant. Še zmerom lahko mi pokažemo Trstu, kaj je nogomet.

KOMERCIALNI: A ima Trst svoj klub v zvezni ligi? Mislim italijanski ligi?

SLAVICA: Kako pa naj jaz to vem, kaj mene briga vaš nogomet!

KOMERCIALNI: Mislim sem, ko imate tam prijateljico, Slovenko.

SEKRETAR: Tovariši, a bi začeli?

LOGAR: A smo sklepčni?

SEKRETAR: Nekaj jih bo še prišlo. Mira, boš pisala zapisnik?

MIRA: Jaz sem ga zadnjič. Danes ga naj kdo drug.

VERA: Jaz sem ga pa prejšnjikrat.

SEKRETAR: Potem pa Slavica.

SLAVICA: A nas imate samo za to, da pišemo zapisnike?

SEKRETAR: Ja, nekdo mora, a ne. Slavica, tu imaš papir.

ŠULMAN: Jaz čez pol ure grem, imam sestanek v krajevni skupnosti.

PERO: To že vemo, tega ni treba dajat v zapisnik.

SLAVICA: Kaj je za zapisnik? Nisem slišala.

PERO: Nič ni za zapisnik. Šulman čez pol ure gre. Kakor vedno.

ŠULMAN: Lepo sem povedal, da imam sestanek na terenu, v krajevni skupnosti.

PERO: Enkrat bomo vprašali na krajevni skupnosti.

ŠULMAN: Tovariš sekretar, to sumničenje je nesramno.

SEKRETAR: Tovariš Šulman, res je, da še nikoli niste bili do konca na nobenem sestanku. In današnji dnevni red . . .

LOGAR: Pustite človeka, pametni ljudje izkoristijo sestanke za, no, za . . . človek se pač ne more zmerom držat iste ženske, človek potrebuje spremembo . . .

ŠULMAN: Tovariš Logar, to je pa še bolj nesramno!

PERO: No, če si ne upa drugače povaljat druge ženske kakor pod firmo partijskega sestanka, pa naj mu bo, enkrat na tri mesece naj mu bo.

ŠULMAN: Za to vas lahko tožim, da veste! To je navadna svinjarija! In da se to zgodi tu . . .

SEKRETAR: Tovariš Šulman, pač nihče ne verjame v te vaše sestanke na terenu, no. Saj ne more bit drugače, no, če pa greste z vsakega sestanka čez pol ure, no.

PERO: Saj mu privoščimo, saj pravim, da mu privoščimo, zadeva je opravljena, v redu.

ŠULMAN: Drži svoj umazani gobec, ti!

PERO: No, veš kaj, tako se pa tu ne govori! Tako pa ne boš!

ŠULMAN: Bom! Pa še to vam bom povedal, zakaj grem! Ker ne morem prenašat tega mlatenja prazne slame! Imam preslabe živce! Da boste vedeli, zakaj hodim s sestankov! Nimam živcev za to vašo prazno slamo!

MIRAN: To ima prav. Samo da ta prazna slama ni samo naša tu.

ŠULMAN: Hodim Pod lipco na pivo. Dve uri žulim vrček piva. Ker bi me doma vprašali, kako da je sestanka že konec, pa bi me bilo sram priznat.

- da sem pobegnil, ker ne morem prenašat, kar se godi tu. Mislim, povsod tu. In če sem tu, sem soodgovoren.
- MEJAK: Če te ni tu, pa misliš, da si manj soodgovoren.
- ŠULMAN: Jaz zvečer po poročilih ne morem zaspat tja do štirih, ko slišim vse to. Vem, da nisem jaz kriv, ampak zraven sem.
- GUBEC: Ta debata kaj več kot to ne bo prinesla, pa bi rajši začeli.
- SEKRETAR: Ja, tako je, začnimo. Tovariši, dnevni red ste dobili.
- PERO: V Morsejevih znakih.
- SEKRETAR: Kako to misliš?
- PERO: Tok, toktok, toktoktok, tok. Mor pol kvalif tov Gubca.
- SEKRETAR: Saj vsak ve, za kaj gre. Moralnopolitične kvalifikacije tovariša Gubca. Smo si pač malo skrajšali tipkanje, no.
- LOGAR: Poleg tega je to šele druga točka.
- SEKRETAR: Ja. Prva točka je informacija o položaju na Poljskem. S ceka smo dobili tale material, tega je šest strani, to bi bilo treba zdaj prebrat. Tretja točka je pa razno, jasno. Če se strinjate z dnevnim redom, bomo najprej prebrali informacijo. Kdo bo bral? Se kdo javi? — Jaz slabo berem. A bi vi, tovariš Mejak?
- LOGAR: Od kdaj pa je ta informacija? Koliko je stara?
- SEKRETAR: Ni stara, mesec dni, ampak nismo prej imeli sestanka.
- KOMERCIALNI: Kaj pa piše v njej?
- SEKRETAR: Na informaciji piše zaupno.
- PERO: Kakor zmerom.
- SEKRETAR: Drugače je pa isto kot v časopisih.
- PERO: Kakor zmerom.
- SEKRETAR: Če vsi beremo časopise . . .
- KOMERCIALNI: Menda da jih beremo.
- PERO: Po mojem delajo to nalašč. Ceka. Vejo, da povsod sedijo agenti, razni, z obeh strani, in v tem primeru bojo poročali v Moskvo, jugoslovanska partija zelo skrbno spremlja položaj na Poljskem, na sestankih študirajo zaupne informacije . . . zato, da v Moskvi vejo, da smo zmerom pripravljeni, nič nas ne more presenetit.
- LOGAR: To ni smešno, Pero. Ampak informacije pa vseeno ne bi brali, če je bilo že vse v časopisih.
- KOMERCIALNI: Potem pa gremo naprej.
- SEKRETAR: Druga točka? Ste vsi za drugo točko? Ali pa naredimo prej pavzo?
- MEJAK: Kakšno pavzo? Od česa? Saj še začeli nismo.
- SEKRETAR: Saj je res. No, pa začnimo! Torej, jaz pravzaprav nimam kaj drugega povedat kot kratek uvod, vsi veste, tovariš Gubec je bil generalni direktor šestnajst let, iz nič je naredil vse to, kar imamo, imamo pa zdaj, to tudi vsi veste, velike težave, izguba letos, to vsi veste, planirana šestdeset milijard, bo pa dvakrat večja, zdaj je tovarišu Gubcu, to vsi veste, potekel mandat, že četrti, treba je naredit nov razpis, reelekcija, in tovariš Gubec se ne bo več prijavil, to je sam rekel, pa tudi mestni

komite je istega mnenja, pravzaprav je to tudi mnenje republiške kadrovske koordinacije, to se pravi; na najvišjem nivoju je sklenjeno, da gre tovariš Gubec na drugo mesto, in zdaj je potreben ta formalni, ne sklep, papir, to vsi veste, pri razpisih za taka mesta zahtevajo tudi moralnopolitično kvalifikacijo in to mora tovariš Gubec, ko se tam prijavi, priložit svojim papirjem, to se pravi, mnenje o svoji moralnopolitični kvalifikaciji, in to je zdaj padlo na nas. Mislim, mi moramo dat to mnenje, ne dajo ga drugi, mestni komite pravi, da ga moramo dat mi, in zdaj moramo napisat to mnenje, pravzaprav formalnost, saj veste, kako se take reči delajo, on mora pač priložit moralnopolitično kvalifikacijo, in to je padlo na nas. No, tako. To je pravzaprav vse, kar sem lahko povedal in zdaj, in zdaj odpiram razpravo. Torej odpiram razpravo. Kdo želi besedo?

Dolg molk.

ŠULMAN: Jaz bi pa zdaj šel. Saj sem že prej rekel, da bi šel.

Dolg molk.

SEKRETAR: Kdo želi besedo? ————— Mogoče bi pa tovariš Gubec pojasnil . . . — No, mislil sem, samo formalnost . . . — Kdo želi besedo?

KOMERCIALNI: Jaz bi se oglasil.

PERO: Jasno.

KOMERCIALNI: Ne bi se oglasil k zadevi sami, mislim, glede tovariša generalnega. Tu se namreč zastavlja načelno vprašanje: zakaj naj mi dajemo moralnopolitično kvalifikacijo tovarišu generalnemu? Kdo pa smo mi, lepo vas prosim? Tovariš generalni se je pogovarjal s cekajem, z republiško vlado, z zvezno vlado, ne samo zdaj, vsa leta prej mislim, na svojem delovnem mestu, njegov posel je to zahteval, brez tega ne bi bilo tovarne. Zdaj naj pa mi dajemo moralnopolitično kvalifikacijo? Vsi ga poznajo, in mnogo bolje kot mi. Poznajo ga že od prej, iz vojne, pa vsa leta potem, pa tudi o tej tovarni so oni tam več vedeli kakor mi! Mislim investicije pa uvoz opreme, krediti, to so vse razreševali tam, kaj smo mogli mi, mi delamo. Mi pač tu delamo. Tovariš generalni je vse to moral urejat z njimi tam — zdaj naj pa mi ocenjujemo njegovo . . . To je smešno in to tudi ni prav, ni odgovorno. Tisti, ki ga poznajo iz borbe pa ves čas potem — če oni ne bojo rekli svoje besede, kaj bomo mi? Da hočejo zdaj to preložiti na nas, to ne gre. Jaz sem proti temu, da sploh obravnavamo to točko.

ŠULMAN: To je res.

PERO: Točno.

SEKRETAR: Kaj je res?

ŠULMAN: Da so drugi pristojni, da obravnavajo tovariša Gubca. Jaz se strinjam s tovarišem komercialnim. Sem tudi proti.

PERO: Točno.

SEKRETAR: Kaj točno?

PERO: To, kar pravi. Kdo smo mi v primerjavi s tovarišem Gubcem. Jaz sem tudi proti.

SEKRETAR: A mislite, da jaz nisem bil. A mislite, da jaz nisem toliko pameten. Točno isto sem povedal na mestnem komiteju, skoraj z istimi besedami kakor vi, tovariš komercialni. Ampak so rekli — vaša osnovna organizacija, amen. Kakor da je to sklep ceka.

KOMERCIALNI: To prelaganje odgovornosti na druge je poleg Postojnske jame pa Plitvičkih jezer največja naravna znamenitost Jugoslavije.

MEJAK: A niste vi hoteli isto?

KOMERCIALNI: Kaj?

MEJAK: Preložit odgovornost na druge. Naj to neprijetno zadevo namesto nas opravijo drugi.

KOMERCIALNI: A jaz?

MEJAK: Seveda, cel govor ste imeli o tem.

KOMERCIALNI: Ja, ampak jaz sem hotel preložit odgovornost na pravo mesto, na tiste, ki so res odgovorni!

PERO: Točno.

KOMERCIALNI: To je kakor tiste Plivine krave.

SEKRETAR: Kakšne krave?

KOMERCIALNI: A niste brali v časopisih? To je lahko napisal samo novinar, ki nima pojma o kmetijstvu. Zagrebška Pliva potrebuje za izdelavo otroške hrane mleko od krav, ki jih krmijo samo z naravno hrano, nedotaknjeno od pesticidov. In ker niso mogli dobit takega mleka pri nas, ga uvažajo iz Švice. Pri tem pa vsak otrok ve, da so v Jugoslaviji celi okraj, cela področja, kjer niti ne škropijo niti ne gnojijo z nikakršno kemijo in živina žre samo naravno krmo. Pliva bi morala samo poslat nekoga, ki obvlada materin jezik, v te kraje pa se dogovoriti s kmeti za zbirna mesta za mleko, potem pa poslat vsak dan kamione, da to mleko odpeljejo. Če kmet zaradi naših neumnih predpisov ne sme prodajat mimo kmetijske zadruge, bi pa našli še kako zadrugo in nagovorili tiste lenuhe v zadrugi, da udarijo pečat na celo zadevo in potem pobirajo provizijo. Seveda je pa še bolj preprosto uvažat mleko iz Švice, jasno.

MIRAN: Od kdaj se pa naš komercialni direktor spozna na kmetijstvo?

PERO: Kaj se ne bi, saj je kupil tri hektare, da bo redil gosi.

KOMERCIALNI: Nisem kupil jaz, ampak moja žena! Ona bo redila gosi!

PERO: V mercedesu pa krznem plašču.

KOMERCIALNI: Nimam mercedesa.

PERO: Kaj pa?

KOMERCIALNI: Opel! Krznen plašč ima pa tudi tvoja žena!

SEKRETAR: Dobro — kaj so zdaj te krave pa gosi? Ali imamo na dnevnem redu krave pa gosi?!

LOGAR: To je pač problem naše nizke produktivnosti.

VEBER: Ni res. To je problem nagrajevanja.

LOGAR: Lepo vas prosim, če ni mleka, je to problem produktivnosti.

VEBER: Kaj pa vam pove podatek, gotovo ste ga brali v časopisih, da Jugoslovan menda skoraj polovico svojih dohodkov dobi zunaj delovnega razmerja, honorarno in na fuš? Meni to pove, da znajo ljudje za večji dohodek več in bolje delat . . .

PERO: Seveda, samo vprašaj jih, kako delajo v Nemčiji!

VEBER: . . . da ni problem večja storilnost, ampak nagrajevanje višje storilnosti! Če hočeš, da bojo ljudje več delali, jih je treba bolje plačat — brez skrbi, da bojo za dvakratno plačo dvakrat več delali!

MEJAK: Kaj pa delavec v drugem podjetju, v isti stroki in na enakem delovnem mestu — on bo potem imel pol manjšo plačo?

VEBER: Bo tudi pol manj delal. Podjetje bo pol manj uspešno.

MEJAK: Je to socialistično?

VEBER: Je pa to socialistično, da gospodarstvo ne pride nikamor naprej in da se iz te revščine nikoli razvit ne more socializem? Dragi moji, za socializem je potrebna razvitost, visoka razvitost, ker samo potem ima družba denar za zdravstvo, za šole, za penzije, za kulturo, za vse tisto, kar je socializem. Če pa se gospodarstvo ne razvija, tega denarja ni in socializma ni! Potem je socializma več kakor pri nas tam, kjer sploh ne govorijo o njem, ampak ga ljudje imajo, ker je država razvita in ima denar za vse to!

OLGA: Denar, denar, denar — a smo se za to borili?

VEBER: Dobro, ali ste se mogoče borili za revščino?

OLGA: Kje pa je tu revščina, poglej okrog sebe, kje je revščina? A ti sploh veš, kaj je revščina? Si sploh kdaj doživel revščino?

MIRAN: Stvar se začne pri nevoščljivosti. Nevoščljivost je zelo močan človeški nagon. Kdor jo zna demagoško izkoristit, lahko dvigne ljudi za noge in jih mobilizira za vsakršne cilje, dobre ali slabe. Mislim, da je pri nas še vedno mnogo ljudi, ki so videli v revoluciji samo razlastitev tistih, ki so imeli preveč, samo razlastitev prebogatih. Zdaj pa vidijo v socializmu samo brzdanje tistih, ki bi lahko spet imeli preveč. Prej razlastitev prebogatih, zdaj brzdanje predelovnih in presposobnih. In na tem je osnovana vsa politika osebnih dohodkov, davčna politika, pa še marsikaka politika.

LOGAR: No, če bi bilo tako preprosto, da je treba samo pregnat iz politike nevoščljivost, pa bo vse v redu, ha!

MIRAN: Nisem tega rekel, samo pravim, da je nevoščljivost zelo realna sila.

LOGAR: Dragi moj, realne sile so nekaj drugega. Birokratizem, tehnokratizem, to so realne sile.

MIRAN: Ja, gotovo, ampak tudi tam se konflikti prenašajo na nivoje, kjer odpovejo realna merila. Ali pa ustvarjajo izmišljene konflikte.

LOGAR: Še ena taka! Konflikt s tehnokracijo pač ni izmišljen. Tehnokracija, to je gospodarska moč, in to kakšna moč!

MIRAN: Seveda, tehnokracija je realna moč. Ampak to, kar počnejo zoper tehnokracijo, ne razrešuje tega problema.

LOGAR: Kaj pa počnejo, prosim?

MIRAN: O vsem naj odločajo delavci, ne? Pa amen. Tu se konča vsa modrost, pri paroli.

LOGAR: Kdo pa, če ne delavci.

MIRAN: Ja, strinjam se. Ampak delavci se morajo organizirati, a ne. Za dosego političnih ciljev se organizirajo v stranki. Za delo se organizirajo v organizacijah združenega dela. V stranki izvolijo vodstva. V podjetju tudi izvolijo vodstva. Dokler so politična vodstva predstavniki delavcev, a so? ... so tudi vodstva v podjetjih predstavniki delavcev, a ne? ... direktor je tudi delavec, ne? ... Politiki bojo lahko učili gospodarstvo demokracije, kadar je bojo imeli pri sebi vsaj toliko, kot je imamo v podjetjih, ko direktor ne sme bit delegat podjetja v kaki skupščini, ko ne sme bit v delavskem svetu — ko člani političnih vodstev ne bojo delegati, ko ne bojo imeli pravice glasovanja v vodstvu, kakor je direktor nima v delavskem svetu, takrat nas bojo lahko učili. Dotlej pa imamo v gospodarstvu več demokracije kakor v politiki. In vsa hajka zoper direktorje je izmišljen konflikt. Demagoško izkoriščanje nevoščljivosti. Staroga delavskega nezaupanja zoper delovodje, šefe, direktorje. O vsem naj odloča delavec, ja. Potem naj tudi v partiji o vsem odloča član, na zboru in na referendumu, kakor jih imamo v podjetjih že vsake tri mesece. Pa v SZDL, v sindikatih, Zvezi borcev, naj o vsem odloča član, na zborih in referendumih vsake tri mesece! Potem nas bojo lahko učili demokracije!

LOGAR: Ker je treba varovat delavca pred samovoljno vodilnih!

MIRAN: Kako ga je treba varovat? Kako pa vodstva vejo, kaj misli članstvo? Ali dajo vsake tri mesece obračun pa na koncu leta podrobno poročilo pa vsako večjo odločitev na zборе delavcev, vsako resolucijo na referendum, kakor delamo v podjetjih?

LOGAR: To so formalnosti, sam dobro veš, da se loviš za nekakšne formalnosti.

PERO: Saj res. Najprej nam oni postavljajo direktorje, potem jih pa osirajo in hujskajo delavce nanje. Saj je nor, kdor še gre za direktorja.

SLAVICA: Kako naj vse to dam v zapisnik? Jaz ne znam, naj kdo drug piše zapisnik!

SEKRETAR: Tako je! Tovariši, začeli smo pri kravah in goseh, zdaj smo pri politiki in direktorjih, to ne pelje nikamor!

PERO: Saj imamo na dnevnem redu našega direktorja, a ne.

ŠULMAN: Ta primerjava, krave in goši pa politiki in direktorji, to tudi ne pelje nikamor.

SEKRETAR: Kaj mi zdaj podtikate, vi, ki ste prvič v življenju na sestanku več kot pol ure! Jaz sem samo povedal, o čem vse se tu govori, in da to ne gre! Jaz tako ne morem vodit sestanka! Če hoče kdo kaj povedat o tem, kar je na dnevnem redu, prosim — druge zadeve pa pustite pri miru!

OLGA: Zakaj pa kdo naravnost ne pove, odkod ves ta cirkus. Tovariš Gubec ni kriv, da moramo vračat previsoke plače iz prejšnjega polletja

in je zaradi tega ves kolektiv kakor sršenje gnezdo! To povejte! Naravnost! Da se bo vedelo, odkod vsa ta nervoza in ta anarhija! Ljudje so razburjeni, ogorčeni, to je vsa resnica!

SEKRETAR: A zdaj pa še to! Jaz . . . jaz ne znam več.

MEJAK: Zakaj tovariš Gubec ni kriv? Gotovo je za prevelike plače kriv več kakor delavec v skladišču. Dobili smo jih že vsi, ja, ampak on je imel pred očmi vse podatke in vse številke, in on jih zna brat, ve, kaj pomenijo, za to je plačan — kaj pa ve oni tam v skladišču? Vsi smo enako krivi — te pesmice noben otrok več ne verjame.

OLGA: Jaz nisem rekla, da smo vsi enako krivi. Sploh ne mislim tega. Mislim celo, da niti tisti, ki nam govorijo, da smo vsi enako krivi, niso tako neumni, da to verjamejo.

ŠULMAN: Zakaj pa potem že kdo ne naredi kaj!

LOGAR: Saj delajo. V časopisih je vsak dan kaka karikatura na to temo — vsi smo krivi, krivcev ni. Še ob kongresu so pisali — vsi krivci so se zbrali in ugotovili, da krivcev ni. Hahaha!

MEJAK: Za vas so to šale, ne.

LOGAR: No ja, saj veste, kako to gre v politiki.

PERO: Vrana vrani ne izkljuje oči.

LOGAR: Tako se ne govori na partijskih sestankih!

KOMERCIALNI: Po moji oceni danes vsak zaposleni Jugoslovan vsak mesec plača zavožene naložbe, zadolženost v tujini, izvoz za vsako ceno, inflacijo in emisijo in devalvacijo in vse te reči — za vse te grehe plača vsak Jugoslovan sto do dvesto starih tisočakov na mesec.

VERA: Odkod pa zdaj ta račun? Pardon . . .

KOMERCIALNI: To je ocena, izračunat se tega točno ne da. Koliko plačamo samo za prevelike zmogljivosti naftnih rafinerij, naftovodov, naftnih elektrarn, zgrajenih po prvi naftni krizi 73! Da pustimo ob strani druge izgubaške gigante. Sami veste, kar mi tu prodamo v tujino, prodamo za polovico ceneje kakor na domačem tržišču — tudi ta izvoz plača naš človek, s previsoko ceno blaga doma. In koliko damo za vse mogoče prispevke, s sporazumi in brez njih, koliko plačamo z inflacijo, ki je najbolj okruten davek, ki ga lahko kaka država naloži svojim ljudem, to so pisali ekonomisti že pred stoletji, — za vse te grehe neugotovljenih krivcev ne manj kot sto jurjev, najbrž pa tudi ne več kot dvesto jurjev na mesec. Približno.

MEJAK: Najbrž je tako v vseh nerazvitih državah, kjer delajo napake in neumnosti, to pa je treba pač plačati.

KOMERCIALNI: Ja, če se strinjate, da je to davek na nerazvitost, nesposobnost, neumnost — v redu. Ampak jaz se s tem ne strinjam, zato sem pa kupil tiste tri hektare pa bom redil gosi! Pa bom zaslužil sto milijonov na leto, čistega, legalno, z vsemi davki! Samo za gosja jetra dobiš . . . no, pa te številke vas ne zanimajo.

PERO: Z oplom pa krznenim plaščem.

MIRAN: Vsi vemo, da nas čakajo še slabši časi, letos smo postrgali še zadnje zaloge, prišlo bo do napetosti, konfliktov, in takrat ljudem ne bo več mogoče govorit, da krivcev ni. Ljudje bojo zahtevali krivce. In če niso krivi živi, so krivi mrtvi. Kdo pa so mrtvi, vsi vemo: Tito, Kardelj.

OLGA: Tovariš! Kako si drzneš!

MIRAN: Samo iščem možne alternative za tezo, da med nami krivcev ni. To je bila prva. Druga alternativa je — če niso krivi tisti, ki so predsedovali podvojitvi inozemskih dolgov v zadnjih petih letih, založenim naložbam, podpihovanju inflacije, če tisti niso krivi, potem bojo morali bit krivi, ko bo treba dajat odgovor, pač tisti, ki predsedujejo zdaj in se trudijo zvozit na čistino. Tako, te možnosti so. Zdaj pa izberite krivce, po želji. Drugih alternativ jaz ne vidim. Mogoče je še kaka, ne vem.

MEJAK: O ja, je. Nobenega iskanja krivcev, temveč pomiritev napetosti in konfliktov s pritiskom. S silo.

MIRAN: To se pravi zavreč samoupravljanje.

GUBEC: Kaj pa, če bi prav to nekateri radi dosegli? Z leve in z desne.

OLGA: Tega človeka je treba izključit! Kaj izključit — zapret!

SEKRETAR: Sedi, tovarišica Olga, sedi. Tovariš Gubec je hotel še nekaj reč.

GUBEC: Ne, nič.

SEKRETAR: Pa ste začeli . . .

GUBEC: Ne.

MIRAN: Dokler vse to ne bo razčiščeno, in to prav z ljudskim čutom za pravičnost, je zveza komunistov moralno pohabljena. Ker ljudje pravijo, kdor skriva tatove v hiši, mu ne verjemi, če ti kaže pošten obraz. Ali pa — dober namen ne opraviči nevednega pastirja, ki je gnal kravo na pašo v deteljo. In — povej mi, s kom se družiš, in povem ti, kdo si. In tako dalje. Poznamo te pogovore in vemo, da je v njih resnica.

ŠULMAN: Vse to je bilo že . . . oprostite, jaz sem malo nervozen, mislim, zdajle . . . vse to je bilo že rečeno, napisano v časopisih. Zdaj mi pa vi povejte, kje je korak naprej!

MIRAN: Vemo, kdo je bil predsednik vlade, podpredsednik za gospodarstvo, sekretar za finance, guverner narodne banke, odgovorni za gospodarstvo v predsedstvu partije in tako dalje in tako dalje v teh letih, ko so tako zrasli dolgovi, inflacija, emisija, kar je še prej našteval komercialni. Vsi vemo, kdo so ti ljudje. In če se najvišja vodstva delajo, kakor da tega ne vejo — je to moralna pohabljenost.

OLGA: Jaz grem. Tega ne bom poslušala. Tovariš sekretar, ti si tudi odgovoren, če takole vodiš sestanke. O njegovi odgovornosti bo pa še govor!

SEKRETAR: Jaz . . . jaz nisem . . .

LOGAR: Sedi, tovarišica Olga, prosim te, sedi. Kar tu govori Miran, je deloma res . . . prosim, trenutek, sedi, Olga! Ampak samo deloma res. Delne resnice so pa najbolj nevarne. To si zapomnite. Polovična resnica je hujša kot cela laž. Sedi, Olga! Tovariši, jaz poznam te reči, mnogo jih

slišim, še hujše reči, kot je bilo tu danes rečeno. Tovariši, jaz hodim na lov . . .

KOMERCIALNI: . . . z najvišjimi voditelji.

LOGAR: To ni nič slabega, ne? Kar je komercialni direktor takole po domače in naravnost povedal — v redu, res je. Tovariš Miran misli, da bo vse urejeno, če zamenjamo deset ali dvanajst najvišjih, no, zamenjali so se že, zdaj so na drugih mestih, če jih pač razglasimo za krivce, odstranimo, upokojimo, koga celo zapremo. Ali mislite, da deset ljudi vodi gospodarstvo države? Da je od desetih glav odvisno vse to, kar danes tišči ljudi, do žebeljev in kave in žarnic, ki jih ni? To je odvisno od deset tisoč podjetij po državi — in od desetih milijonov državljanov, kako delajo, kaj so pripravljeni narediti. Ali se vprašujejo samo, kaj je socializem naredil zame — ali pa se kdaj vprašajo tudi, kaj jaz lahko naredim za socializem.

OLGA: Tako je! To je vprašanje! Vsi samo, kaj je socializem meni dal, nihče pa — kaj sem jaz dal socializmu!

SIRK: Tovariši, jaz bi rad nekaj povedal.

SLAVICA: Zdaj bo spet citiral.

SIRK: Prosim. Kadar se zamajejo nekatere osnovne vrednote, ko ljudje ne spoštujejo več ne zakonov ne oblasti ne tradicije, izgine pojem morale. Družbene zadeve vodijo špekulanti. Čeprav je možno obvladat negativne pojave s pritiskom in s silo, lahko zlo, ki nas razjeda, odstranimo samo s spoštovanjem moralnih načel. In ta načela so tudi glavna osnova, brez katere ne moremo pravično in trajno rešit nobenega problema.

SLAVICA: Jaz tega nisem pisala, mi boste dali za zapisnik.

SIRK: To sem si prepisal iz beograjske Politike. Skrajšano.

PERO: No, ja, pišejo že, pišejo . . .

SIRK: Zlo, ki nas razjeda. Ne razjeda samo nas, poslušajte, tovariši. Tak je ta svet. S tem se je treba sprijaznit. Predsednik Združenih držav Amerike je poslal ponoči vlomilce v pisarne nasprotne stranke. Podkancler Avstrije je moral oditi, ker si je z nečisto pridobljenim denarjem sezidal preveliko hišo. Britanski ministri se zapletejo v prostitucijo, nizozemski principi jemljejo podkupnine, afriške vlade si pa iz denarja za nerazvite kupujejo cele kolone mercedesov. Jaz si to vse zapisujem. Tovariši, to je vse vprašanje morale. Vse, kar ste govorili — vprašanje morale.

LOGAR: Vprašanje — kaj zmoremo in kaj ne. Koliko smo sposobni, vsi skupaj, od zadnjega delavca do najvišjih vodstev. In očitno smo sposobni toliko pa nič več. Imamo pač to, česar smo sposobni.

VEBER: O, ljudje so že sposobni — če jim pošteno plačaš.

LOGAR: Marsikje so še predobro plačani, pa je vse zavoženo.

SIRK: Zato pa pravim, vse je vprašanje morale.

LOGAR: Morala je jasna. Oni v skladišču, no, kako se je pisal, je poneveril petdeset milijonov in dobil sedem let zapora.

VEBER: Tovariš Gubec nam je pa pridelal sto dvajset milijard izgube in bo šel na drugo dobro plačano mesto!

GUBEC: No, o tem . . .

SEKRETAR: Ja? Tovariš Gubec? Tovariš generalni, kaj ste hoteli reč?

GUBEC: Nič. Nič.

VEBER: Jaz sem ... jaz sem pač butnil kar tako ... to seveda ni ... če poneveriš za svoj žep, je čisto nekaj drugega ...

GUBEC: Čeprav — izgubljen denar je izgubljen denar. Tam petdeset milijonov, tu sto dvajset milijard. Eno in drugo izgubljeno. To ste hoteli reč, ne.

VEBER: Jaz ... Jaz ...

MEJAK: Ljudje so zmerom zlorabljali oblast. Malo ali pa veliko oblast, poslovodja v trgovini ali pa predsednik države. Mi smo mislili, da bo pri nas drugače, da po revoluciji ne bo več zlorabe oblasti. Pa je. Ljudje se niso spremenili v angele. S tem se je treba sprijaznit, dobro. Človek zaide v skušnjave in jim podleže. Človek je šibak, tako je pač. V redu. Od nekdanj je bilo tako in zato ima vsaka družba pravila obnašanja, da vzdržuje red in moralo. Za male ljudi so ta pravila jasna. Poslovodja, ki poneveri nekaj milijonov, gre v zapor. Taki so zakoni. Za velike ljudi, od občine do federacije, pa ni pravil v mladih družbah, ki se še niso ustalile po globokih prevratih in revolucijah. Šele ko se družba navadi na to, da so tudi veliki podvrženi navadnim človeškim slabostim, da so tudi voditelji čisto navadni ljudje, šele takrat uzakoni tudi sankcije za velike. Mi smo mlada družba. Veliki so še vedno uradno idealni ljudje brez napak. Ampak ljudje že vejo, da niso. Zato smo najbrž prav zdaj v času, ko šele nastajajo zakoni, ki bojo veljali tudi za velike.

LOGAR: Kakšen zgodovinski razgled z vzvišene moralne trdnjave visoko nad nami!

MEJAK: Tovariš Logar, če bi bil oni možak v skladišču spretnejši, bi zlezel kam više, tako pa je omejenih sposobnosti in ni znal drugače kot nelegalno poneverit milijone, ki jih je potreboval za hišo. Narodni voditelj je seveda spretnejši, zato povsem legalno živi v hiši, vredni mnogo več milijonov, legalno in ga ni mogoče zapret, tudi če bi se kdo upal. Šlo je pa pri obeh za isto reč, oba pač potrebujeta hišo, ne? In dokler je tako, so ideali na razprodaji. Kdor je spretnejši in trdnih komolcev in ga ne moti gneča in prerivanje na razprodajah, si lahko prigrabi marsikaj.

LOGAR: In kaj je po vašem treba storit?

MEJAK: Voditelju, ki je pozabil na moralo, morajo njegovi tovariši v predsedstvu ali svetu ali kjer že je, dopovedat, da mora odstopit. Dokler tega ne naredijo, se uradno razglašena morala ne ujema z resnično. To resnično moralo pa ljudje vidijo in poznajo, brez skrbi.

LOGAR: Torej je ves problem samo v poštenju vodilnih ljudi.

MEJAK: En del — en del problema je v tem, če že govorimo o moralni. Ker je od tega odvisna sposobnost vodstva za vodenje.

LOGAR: Ne razumem ničesar več. Kaj ima zdaj s tem sposobnost vodstva za vodenje? Smešno.

MEJAK: Tisti pregovori od prej — kdor skriva tatove v hiši, mu ljudje ne verjamejo na pošten obraz. Vodstvo, ki mu ljudje ne verjamejo, je brez moči.

LOGAR: No, upajva, da vam ne bo treba kdaj na lastni koži poskusit, kakšna je ta moč, ki je po vašem ni.

MEJAK: Govorim o moralni moči, in to je edina trajna moč. Celo v vojnah zmaguje nad mnogo močnejšo tehniko, kakor nas uči naša enobe.

LOGAR: No, zdaj nas bo pa učil še enobe. Ta človek živi na luni, vse je pomešal. Tovariš sekretar, kaj je to zdaj, kavarna ali sestanek, ali nimamo na dnevnem redu moralno politične kvalifikacije in tako dalje?

GUBEC: A nisi opazil, da govorijo ves čas prav o tem?

LOGAR: Kaj pa ima vse to opraviti s teboj?

GUBEC: Jaz sem eden od teh, a ne. Ničesar nisem poneveril, legalno sem pridelal sto milijard izgube in se vozim z mercedesom . . .

LOGAR: S čim se boš pa vozil, s tramvajem, to je smešno!

GUBEC: . . . in jaz sem tudi eden od tistih, ki bi morali reč temu in onemu, tovariš, zakaj si na stara leta umazal svoje ime s to vilo s šestimi kopalnicami, a ti je bilo tega treba — pa molčim.

LOGAR: Ja, seveda, če boš zdaj vse to vzel nase, na svojo kožo . . .

GUBEC: Tovariši, ja, strinjam se, poštenje vodilnih ljudi — brez tega nismo verodostojni. Če zvezni minister letuje na Bledu in vse svoje privatne račune plačuje z naročilnicami — teden dni pozneje govori o tem pol Ljubljane — in kdo mu bo še kdaj kaj verjel. To je gotovo res. Ampak, kakor je prej rekel tovariš Mejak — v tem je samo en del problema, en del. Tovariši, jaz se mnogo pogosteje kakor vi sprašujem — kje so ostali moji ideali. In kaj sploh so. Vem, kaj so bili, točno vem. Je že vse v knjigah napisano in je celo večji del res, kar piše. Ampak kaj so danes moji ideali. Poštenje, pravičnost, prav, strinjam se. Ampak to še daleč ni vse. Od mojega poštenja ne živi teh tisoč delavcev, čisto nič nimajo od njega, niti ene same večerje ne. Kaj so danes moji ideali? — Ne. Zarekel sem se, da bom na tem sestanku molčal. To je tudi edino pošteno, da o svoji zadevi ne govorim sam, da drugi sodite. Spozabil sem se, moral bi bit tiho. Oprostite.

SEKRETAR: Jaz se pa ne strinjam, tovariš Gubec, zakaj bi morali bit tiho.

Dolg molk.

SIRK: Tovariši, če nihče ne bo, bi pa jaz . . .

SLAVICA: Mi vsaj spet nekaj časa ne bo treba pisat.

SIRK: Vsi ste slišali za angleškega utopičnega socialista Roberta Owena. Poslušajte, kaj je on pisal: »Vzgajaj razumno katerokoli prebivalstvo in postalo bo razumno. Daj tako vzgojenim ljudem pošteno in koristno delo in z veseljem ga bodo zamenjali za vse, kar je nekoristno in nepošteno.« Tako je rekel Owen. Francoz Saint-Simon, tudi velik utopični socialist, je rekel, da je treba utemeljit vse »zemeljske in duhovne institucije na

načelu, da se morajo vsi ljudje med seboj obnašati kot bratje.« Prosim, Saint-Simon, kot bratje.

PERO: Dobro, a boš zdaj celo noč recitiral iz tega svojega zvezka?

SIRK: Tudi tebi ne bi škodil tak zvezek! To je moje idejnopolitično izobraževanje, prosim, tale zvezek! Vse si zapišem vanj! Vse, kar preberem! In tu na koncu je seznam vsega, kar sem prebral! Viri in literatura se reče temu! Iskreno ti svetujem, da razmisliš, ali ne bi ta metoda koristila tudi tebi za idejnopolitično izobraževanje, kakor je predpisano po programu in statutu!

PERO: Da bom hodil večno z istim zvezkom pod pazduho na sestanke kakor ti, odkar te poznam!

SIRK: To je šesti zvezek! Ni večno isti! Pet jih imam doma na gosto popisanih, ta je šesti!

SEKRETAR: Dobro, Sirk, če imate kaj povedat k dnevnemu redu . . . drugače pa nima smisla, da berete svoje . . .

SIRK: Seveda, k temu, kar je govoril tovariš Gubec. O idealih. Samo še en citat. Tretji veliki utopični socialist, Charles Fourier pa si je zamislil nekakšne komune s po 1500 ljudmi, kjer tudi najbolj reven član, citiram, »človek, ki nima niti beliča v žepu, lahko stopi v toplo in zaprto kočijo,« no, živel je v prejšnjih časih, ko še ni bilo avtomobilov, »iz stanovanjske palače je v stikih z gospodarskimi stavbami po lepo okrašenih in s peskom posutih podzemnih hodnikih,« tudi asfalta še niso poznali.

OLGA: Hvala bogu.

SIRK: »Iz svojega stanovanja se lahko napoti v javne sobane in delavnice po predorskih cestah, ki so pozimi grete in poleti zračene.« Tako Fourier. Ampak, to je bila njegova napaka, zato je utopist, vsak dan opoldne je šel domov, to uro je namreč prej razpisal in objavil, vsak dan opoldne je doma čakal, če bo prišel kak kapitalist, da bo vložil denar v njegove komune. Danes bi rekli soseske. Pa še en citat, ampak ta je Engelsov, pravi, utopični socialisti spadajo »kljub vsemu svojem fantaziranju med najpomembnejše glave vseh dob.« Prosim! To so bili ideali, tovariši!

MEJAK: Ideali že — samo da se jih uresničit z voluntarizmom na žalost ne da.

VERA: Kaj pa je voluntarizem? Pardon . . .

MEJAK: Voluntas je po latinsko volja. Voluntarizem je nazor, da se da vse doseči, če le ljudje dovolj čvrsto hočejo.

OLGA: Brez volje se nič ne doseže.

KOMERCIALNI: Od idealov se pa tudi ne da živeti.

SIRK: Če bomo tu tako govorili o idealih!

MEJAK: Nobena morala ne pade z neba in nobeni ideali. Nastanejo v konkretnih razmerah in iz teh razmer, iz družbenih in ekonomskih odnosov med ljudmi. Seveda nima nihče ničesar zoper to, da bi bili vsi ljudje razumni, pošteni in bi koristno delali, da bi bili bratje med seboj in živeli v urejenih skupnostih in blaginji. Vendar je svet, žal, tak, da z voluntarizmom tega ni mogoče doseči. Če pomislim nazaj, na petdeseta

leta, šestdeseta, no ja, bil sem mlad, res smo takrat mnogo hoteli, imeli visoke ideale — ampak revščina, kruta stvarnost nas je vsako jutro spet postavila na trdna tla. Šele potem, čudno, obenem z večjo blaginjo je prišel ta izbruh volutarizma.

VEBER: Če realno računaš — toliko imamo in s tem si lahko privoščimo samo to in nič več, te že kar postrani gledajo, si že sovražnik socializma. Dobri komunisti stanujejo v oblakih.

MEJAK: Po mojem je bil ta izbruh volutarizma v bistvu upor nesposobnih. Nesposobnih za reševanje zapletenih problemov modernega sveta. Odpor zoper gospodarsko reformo leta petinšestdeset, ki je pomenila dokončni prelom z vsemogočnostjo uradniških glav. Upor zoper vse, kar gospodarske zakonitosti prinesejo s seboj: tržišče, cena denarja, bogatenje tistih z visoko storilnostjo in obubožanje onih z nizko. Odpor zoper spoznanje, da zvestoba in predanost ne zadoščata za uspešno vodenje gospodarstva. Odpor spoznanju, da brez neusmiljenega delovanja gospodarskih zakonitosti ni naglega razvoja gospodarstva — brez tega pa mora socializem izgubit tekmo s kapitalizmom. Tekmo, ki jo je nekdaj Hruščov napovedal Ameriki — Jugoslaviji pa je ni treba nikomur napovedovat, ker ji je hočeš nočeš vsiljena, sama po sebi vsiljena tu sredi Evrope. Ja, beg v volutarizem je bil upor ljudi, ki se temu ne znajo, ne morejo ali pa iz prepričanja nočejo prilagodit. Upor nesposobnih.

SLAVICA: Prosim, jaz tega filozofiranja ne znam spraviti v zapisnik.

SEKRETAR: Tovariši, opozarjam, da imamo na dnevnem redu . . .

SIRK: Vsak dan so časopisi polni . . . prosim: prebral bom samo, kar sem si zapisal en sam dan. Predsednik predsedstva . . . ni važno, katerega . . . je rekel: »Nekateri so se preveč oddaljili od delavskega razreda. Delavci pričakujejo po kongresih, da bo naše delo in vedenje drugačno. Zahtevajo odpravo neskladnja med tistim, kar je napisano, in tistim, kar se v življenju v resnici dogaja. Ne moremo imeti dveh moral. Samo ena je komunistična morala, ki smo jo sprejeli in jo moramo spoštovati.« Prosim! Dobesedno! Isti dan Delo povzema iz Borbe, da so vse pogostejši primeri, ko razgaljajo negativne pojave, ko si prilaščajo družbena sredstva, da ne rečemo kradejo; potem kršitve samoupravnih pravic, nadaljnje protistabilizacijsko ravnanje v porabi in proizvodnji, organizacije in vodstva Zveze komunistov pa še naprej ostajajo nemi opazovalci ali pa se zadovoljujejo samo z verbalnimi obsodbami, od katerih nikogar ne boli glava. Prosim! Ali pa isti dan v Komunistu: »Kaže, da so se stališča dvanajstega kongresa ZKS znašla na stranskem tiru. Učinki napovedanih sprememb bi morali biti večji in vidnejši. Naravno je, da okrepmo politične temelje za spremembe, tudi spremembe v gospodarstvu. Lahko rečemo, da je položaj dozorel za to, da dejansko uresničimo vse, kar že leta in leta zagovarjamo v besedah, v resnici pa ne izpolnjujemo. Letos smo nedvomno na prelomnici — ali po starih poteh v še hujši položaj ali po novih, ki se cepijo od že določenih smeri, v zanesljivejše, mirnejše vode.« Prosim!

SLAVICA: Nisem pisala.

KOMERCIALNI: Celoletno plačo dam, če mi enkrat samkrat kdo pove, kdo so nekateri! Kdo so tisti znameniti nekateri z imenom, priimkom in naslovom! Nekateri delajo to, nekateri delajo ono! Tristo hudičev, če pa jaz kaj naredim, se takoj ve, kdo je to, in navsezadnje, če tovariš Gubec kaj naredi, se tudi takoj ve! Pa on tudi ni po prežganki priplaval! Kdo hudiča, so nekateri!?

PERO: Sirk, ti si teslo. Vrana vrani . . .

LOGAR: Zdaj je pa dosti tega o vranah! Vsi samo krvoločno čakate na to, da pade nekaj vodilnih glav, pa boste srečni in zadovoljni! Mislite, da se bo kaj spremenilo? Če se bo, potem samo na slabše — imeli bomo spopade, konflikte, krizo še mnogo hujšo kakor zdaj!

VEBER: Jaz nimam nič od tega, če nekaj visokih funkcionarjev zleti s položajev. Nisem nič krvoločen. Da pa na njihova mesta pridejo sposobnejši ljudje — to je usodno pomembno, tudi zame! Jaz samo tako gledam! Nič krvoločno.

LOGAR: Kje pa so sposobnejši ljudje?

VEBER: O, so že. Ampak k sposobnosti spada tudi to, da se ne zaletavaš z glavo v zid. Zato so se umaknili, poskrili. Ker so videli, da sposobne glave pri nas z levo roko kotalikamo v grmovje. Vem za občinskega sekretarja, ki se je javno hvalil, da je odstrelil sedemnajst direktorjev. Ne, ker bi bili nesposobni, ampak ker niso plesali po njegovi muziki. Pa so bili večji del sposobni ljudje. Pri nas pa zadnja leta nismo vpraševali, kaj znaš delat, ampak kako znaš kimat. Tako so se bali, kaj bo tisti trenutek, ko Tita ne bo več, preveč so brali tuje časopise, ki so napovedovali razpad Jugoslavije, tako so se bali tega, da so že leta prej rekli — ni važno, ali imamo na vodilnih mestih sposobne ljudi, glavno je, da imamo poslušne. Poslušni ljudje pa niso zmerom sposobni. Nekateri že, večinoma pa ne.

PERO: Če bi bil Tito še živ — on bi že naredil red!

OLGA: Tito bi vam že pokazal!

SEKRETAR: Ja, če bi bila še tu Tito in Kardelj, bi ne bilo krize.

LOGAR: Kdo pa govori o krizi? To je izmišljotina umetnjakarjev! Kriza! Kakšna kriza.

VEBER: Vi ste govorili o krizi. Malo prej. Da bomo imeli spopade in konflikte in krizo še hujšo kakor zdaj.

LOGAR: Da bomo imeli — ne pa da jo imamo!

SIRK: »Gospodarska in družbena kriza, pa tudi kriza vrednot, zavesti in odgovornosti.« To je bilo rečeno v poročilu o seji marksističnega centra ceka.

LOGAR: Ta idiot ima pa tudi za vsako priložnost pravi citat.

SIRK: Prosim, jaz . . . jaz sem studiozen človek . . . tako se ne sme govorit na partijskem sestanku, da je kdo idiot.

LOGAR: Opravičujem se. Opravičujem se, prosim.

SIRK: V redu.

OLGA: Tito bi vam že pokazal — vsem!

MIRAN: Ja, kdo ve, kako delujejo skrivnostne naravne zakonitosti — hiša je ista, polja so ista, isti ljudje jih obdelujejo enako kakor prej, ampak vse gre navzdol, ko gospodarja ni več. Gospodar? Gospodar?

KOMERCIALNI: Mislim, da gre vse to predaleč.

MEJAK: Kako imate to zapisano, Sirk? »Gospodarska in družbena kriza, pa tudi kriza vrednot, zavesti in odgovornosti.« V kakšni zvezi je ta kriza s Titom? Pa s Kardeljem? Kako, da zdaj vemo zanjo vsi, prej pa nihče ni vedel? Ali je bila že prej? Pa se je nismo zavedali? Ali si nismo upali govoriti o njej? Smo se zanašali na Tita in Kardelja, bosta že uredila? Ali sta bila Tito in Kardelj tudi del okostenele strukture, njena prostovoljna ujetnika, in okostenelost je bila skrita pod plaščem njune avtoritete, zdaj, ko tega plašča ni več, pa je prišla na dan? Ali pa je mogoče vse to prišlo zato, ker ju niso poslušali? Ali pa sploh ni v zvezi s Titom in Kardeljem? Ja, skrivnostne naravne zakonitosti delujejo, ki sploh ne vemo zanje — ali pa še ne vemo, odgovore bo prinesel čas.

OLGA: Za marksista ni nobenih naravnih ne nadnaravnih zakonitosti v družbi. Marksist ve, kaj je razredni boj, kdo je v tem boju zaveznik delavskega razreda in kdo sovražnik. Sovražnik!

MEJAK: Tako preprosto in jasno tudi za marksista vse ni.

OLGA: Ve se, kdo je marksist in komunist in kdo ni! Kdor fantazira o nekakšnih nadnaravnih zakonitostih . . .

MEJAK: . . . rekel sem naravnih! . . .

OLGA: Jaz sem pa rekla — ve se, kdo je komunist in kdo ni!

MEJAK: Kje se to ve? Kje je to zapisano? V kateri kartoteki je to?

GUBEC: Vem za primer, ko je Tito o nekem problemu rekel — ker smo govorili o Titu — rekel je, ne, o tem pa ne bom povedal svojega mnenja, ker mislim, da me niso prav informirali, zato bi bilo moje mnenje brez vrednosti.

VERA: Tito je tako rekel? Pardon . . .

SLAVICA: A naj to dam v zapisnik?

SEKRETAR: Tovariši, jaz mislim, da bi naredili pavzo. Potem pa moramo končno k dnevnemu redu, vse tole, tovariši, ne pelje nikamor.

KOMERCIALNI: Jaz sem že rekel, da gre predaleč.

SEKRETAR: Torej ste za to, da naredimo pavzo?

OLGA: Tovariš Gubec, ti si hotel pomirit situacijo, razumem. Ampak ravno ta pomirljivost, to glajenje na vse strani, to nas je pripeljalo sem, kjer smo!

GUBEC: Kdaj sem hotel mirit?

OLGA: Ravnokar. Speljal si drugam, ko si povedal, kaj je Tito rekel. Dobro, ti se giblješ v takih krogih, da to zveš, ampak to ni važno, začel si mirit v situaciji, ko se je tu začela diferenciacija, ko se je pokazalo, kaj je kdo. In to je napaka.

GUBEC: Nič nimam proti diferenciaciji, naj se le ve, kaj je kdo in kje kdo stoji. Samo s tvojim načinom se ne strinjam.

OLGA: A tako. Jaz sem odrasla v takih časih, ko je bila kritika in samokritika vrlina. Na vsakem sestanku smo jo imeli. Surova boljševiska kritika in samokritika — smo rekli. In ponosni smo bili na to. A misliš, da bi nam malo tega danes škodovalo?

GUBEC: Sploh ne. Nasprotno, koristilo bi nam. Rekel sem samo, da se s tvojim načinom se strinjam, tovarišica Olga.

OLGA: Da se ja ne bi komu zameril. In taki ste tudi med sabo in zato je vse to!

GUBEC: Kdo mi?

OLGA: Vodilni. Glava družbe. Vodstvo!

GUBEC: Možno. Možno. Ampak tako ne pridemo nikamor — ve se, kdo je komunist, kdo ni. Kdo to ve?

OLGA: Mi. Mi vsi. Drugi komunisti, mi vsi. In ljudje! Ljudje vejo, dobro vejo! Ljudstvo ima čut za pravičnost, natančen čut, in natančno ve, kdo je kaj vreden in kdo ni!

MEJAK: Tovarišica Olga, tovariš Gubec je mislil . . .

OLGA: Tovariš Gubec bo že sam povedal, kaj misli.

MEJAK: Bom pa jaz povedal, kaj jaz mislim.

OLGA: Izvolite. Da bo do konca jasno, kaj je kdo in kje kdo stoji.

MEJAK: Moderna družba . . . ja, to ne gre, tovariš sekretar, a sem zdaj tu na zatožni klopi? Zdaj bo pa vse, kar bom rekel, obtožnica proti meni! Saj to so poljske razmere! Saj tu med nami so ljudje, ki hočejo diktaturo v imenu novega, boljšega sveta, kdor pa se ne strinja s tem, da ga popeljemo v lepšo prihodnost, kdor noče po naši poti v nebesa, ga bomo zaprli v lager!

KOMERCIALNI: No, no, Mejak . . .

MEJAK: Ja, tako se to kaže tu! To je sovražnik, to so borci!

GUBEC: — Borcev nas je vsak dan manj. In ker je na nas toliko ležalo, imamo nekateri toliko na glavi. Kakor na primer jaz. Ljudje pa ne vejo več, kaj vse je ležalo na nas. Ljudje hitro pozabljajo. Zato zdaj s prstom kažejo za nami.

VEBER: Ne. Nihče ni govoril na splošno o borcih. To ni res. Tovariš Gubec, vi ste to vzeli preveč osebno. Nihče ni govoril ne o vas ne o borcih nasploh — samo o načinu, kako je nastopila tovarišica Olga. S tem se pa tudi vi niste strinjali. In Mejak je hotel dodat — ne vem kaj, začel je nekaj o moderni družbi. Povej, kar si misli, Mejak.

MEJAK: Mislil sem . . . to je zdaj deplasirano. Hotel sem reč, da moderna družba ni tako preprosta reč, kakor si jo zamišlja tovarišica Olga, ki je svet lepo razdelila na sovražnike in naše ljudi. Moderne družbe ne moreš razumeti s takim pogledom. To sem hotel.

SEKRETAR: Že prej sem predlagal . . .

SLAVICA: A dam to tudi v zapisnik?

SEKRETAR: Kaj?

SLAVICA: Sovražniki pa to.

SEKRETAR: Daj mi mir s tem zapisnikom! Tovariši, predlagal sem pavzo. Zdaj bom naredil pavzo. Tam nekdo že kadi, čeprav smo sklenili, da na sestankih ne kadimo. Torej pavza. Ampak samo petnajst minut, potem pa gremo naprej — in to strogo po dnevnem redu! Nobenega filozofiranja ne bom več dovolil! Ne bomo menda celo noč tu!

OLGA: To ni nobeno filozofiranje, to so bistvena vprašanja.

SEKRETAR: Nisem rekel, da niso bistvena — ampak niso na dnevnem redu. Kadar bojo . . .

OLGA: Danes so. In danes jih moramo izdiskutirati do konca, če smo še komunisti.

SEKRETAR: Jaz sem predlagal samo pavzo, in če kdo zaradi tega dvomi, ali sem še komunist ali ne, potem pa res ne vem več! Prosim, jaz se nisem ponujal za sekretarja, moje mesto je vsak trenutek na razpolago . . .

OLGA: Ni nobene potrebe, da se repenčite, ko natančno veste, da vam nisem rekla ničesar. Imam določen predlog: ko bomo nadaljevali, naj najprej vsak v treh stavkih pove, zakaj je komunist in kaj si predstavlja pod tem našim socializmom. Da bomo končno vedeli, o čem govorimo. Ker beseda je ista, mislimo pa pod isto besedo čisto drugačne stvari! V treh stavkih.

MEJAK: Jaz sem za to.

PERO: Jaz tudi.

VEBER: Jaz tudi.

KOMERCIALNI: Ljudje, bodite vendar pametni . . .

PERO: . . . pa si kupite tri hektarje zemlje pa redite gosi.

KOMERCIALNI: To je pa višek! Jaz grem!

GUBEC: Nikamor ne greš.

KOMERCIALNI: Seveda ne grem, to se samo tako reče.

SEKRETAR: Torej pavza!

SLAVICA: Ampak zapisnik bo potem pisal kdo drug, meni bo roka odpadla.

Zastor ostane odprt. Večina jih vstane, nekateri prižgejo cigarete, nekateri odhajajo ven, drugi ostanejo.

SEKRETAR: Petnajst minut pavze! Kdor bo kadil, naj gre ven, tu ne kadimo! Ampak samo petnajst minut! Potem pa vsi nazaj, da je ne bo kdo pobrisal domov!

SULMAN: Mene te reči tako razburijo, da potem celo noč ne spim.

PERO: Greva v bife čez cesto na pivo. Pivce za živce! Nimajo odprtega kakor Pod lipco, pa kaj češ. Ne ljubi se jim. Nekdaj je bilo gostilničarju pod častjo, da ne bi točil odprtega piva. V Avstriji ima vsak najmanjši bife odprto pivo. Našim se pa seveda ne ljubi sodčka nastaviti! Jasno, če samo šibaš gajbe s steklenicami, je bolj komot!

Tisti, ki ostanejo na odru, berejo časopise, v začetku ome-njeno informacijo CK ali se kako drugače dolgočasijo. Prihajajo, odhajajo, včasih je na odru samo eden ali dva.

- : Nisem vedela, da imamo tako knjižnico. A te knjige sploh kdaj kdo bere?
- : Sama politika, kdo bo to bral.
- : Iz zadnjih let je pa pokalov bolj malo. Seveda, saj tudi za šport ni več denarja.
- : Generalnega pa še nisem videl tako . . . no, na tleh ni prava beseda . . .
- : Na tleh ni on nikoli. Zamišljen je.
- : Pa hudičevo globoko zamišljen! Ta se je pa zamislil!
- : Ja, za vsa leta nazaj in za naprej.
- : Ste že slišali tistega — nekdo pride k zdravniku pa pravi, gospod doktor, pomagajte mi, meni se včasih naredi črno pred očmi. — A črno se vam naredi? — Ja, črno. — Ja, bomo pomagali, kakšno barvo bi pa vi radi?
- : Na Madžarskem sem slišal pa tega. Skupina udarnikov iz kolhoza nekje v srednji Aziji pride na nagradni izlet v Leningrad. Stojijo pred Zimskim dvorcem in vodič jim razlaga: no, tu je bil usodni zadnji napad na dan revolucije, čez tole železno ograjo so splezali revolucionarji kljub ognju strojnic in potem tam po stopnicah in prodri v двореc in zmagali. Pa se star siv mužik udari po glavi in pravi — ja, seveda, saj tu sem bil pa jaz zraven! Čez tole ograjo pa tam po stopnicah, pokalo je ko hudič, mi smo pa tekli, jurišali, streljali, seveda, tu sem bil jaz zraven! Poslušajte vi, vpraša mužik vodiča, poslušajte vi, pa je potem kaj ratalo iz tistega?
- : Ta je pa oster.

DRUGI DEL SESTANKA

SEKRETAR: No, a smo spet vsi?

SLAVICA: Pero manjka, pa Šulman . . .

SEKRETAR: A jo je Šulman le pobrisal!

PERO: Tu sva, tu! Na pivo sva šla. Pivce za živce.

ŠULMAN: Čisto jasna noč je.

PERO: Ja, jasna noč, ampak Rimske ceste pa ne vidiš. Kot da je ni. Najbrž jo kaj prekopavajo, pa je zaprta, bogve, kje imajo obvoz.

SEKRETAR: No, začnimo. Pravzaprav nadaljujmo. Kako bi rekel, saj ne vem, ali smo sploh začeli, mislim, glede na dnevni red. Torej, na dnevnem redu je, saj vsi veste, moralnopolitične . . . V zvezi s tem — kdo želi besedo. Rekel sem — v zvezi s tem.

LOGAR: Jaz.

SEKRETAR: Prosim. Tovariš Logar.

LOGAR: Kot je že na začetku sestanka povedal tovariš sekretar, gre pravzaprav v bistvu samo za golo formalnost. Predlagam, da sprejmemo stališče, da ima tovariš Gubec vse potrebne moralnopolitične kvalifikacije za vodilna mesta v politiki in gospodarstvu, to pa v treh stavkih napišemo in pošljemo na mestni komite. To je vse.

OLGA: Kaj pa moj predlog?

LOGAR: Tovarišica Olga, a si za to, da pošljemo tako stališče o moralno-političnih kvalifikacijah tovariša Gubca na mestni komite?

OLGA: Seveda sem.

LOGAR: Zakaj pa potem kompliciraš?

OLGA: Sploh ne kompliciram. Glasujemo za Logarjev predlog, sprejmimo stališče — potem pa pride na vrsto tisto, kar sem jaz predlagala.

LOGAR: Pa zakaj, lepo te prosim?

OLGA: Zato, ker so bile danes tu izrečene take reči, da ne moremo mimo njih! Zato!

KOMERCIALNI: Pa smo spet tam.

OLGA: Tako je! Vsi boste povedali, zakaj ste komunisti in kaj si predstavljate, da je po vašem socializem! Tako!

PERO: Kdo bo pa po vašem začel? Vi?

OLGA: Lahko tudi jaz. Lahko vi, lahko ona.

VERA: Zakaj pa jaz? Začne naj najstarejši, če je že treba.

ŠULMAN: Pa je res treba?

GUBEC: Najstarejši sem jaz, ne. Dobro, pa jaz začnem. Član partije sem od leta štirideset.

VERA: Štirideset! Pardon . . . Ravno on mora začeti, to ni prav.

GUBEC: Ja. Osemnajst let sem bil star.

VERA: Osemnajst — potem ima šestdesetletnico. Pardon . . .

GUBEC: Prosim?

MIRA: Rekla je, da imate šestdesetletnico.

PERO: No, to bi brali v časopisih, odlikovanja pa vse tisto.

GUBEC: Zakaj sem takrat, pri osemnajstih letih — popolnoma natančno tega ne bi mogel več povedat. Od takrat se je vse spremenilo. Pa jaz tudi. Mislim, da mi je bilo glavno — osvoboditev delavcev od zatiranja. Svoboda! Svoboda za delavce. Svoboda za vse! Stran z zatiralci, stran z monarhijo. Republika, delavska republika. Delavsko kmečka republika. Po vzoru Sovjetske zveze, prve proletarske države sveta.

PERO: Pošteno je povedal.

GUBEC: Kaj pa je po mojem socializem — kaj je socializem. Družba, ki postavlja interes skupnosti nad interes posameznika. Ampak to najbrž ni vse. To se ne da na kratko povedat.

LOGAR: Ampak ljudje, to je nevzdržno! To je nekaj kot spoved in zaslišanje hkrati! Kaj takega še nisem doživel!

OLGA: Ne vem, kaj tovariša Logarja tako moti pri tem, da ljudje enkrat naravnost povejo, kdo so in kaj in zakaj. Časi so taki, da nam je takle trenutek resnice potreben bolj kot kruh!

LOGAR: Časi so taki, da nekateri ljudje izgubljajo živce. Mislim, tovarišica Olga, da si ti tokrat med njimi in . . . temu se je nekda reklo paničar. Tako.

OLGA: Tovariš Logar, ko boš v nedeljo spet na lovu s svojimi visokimi prijatelji, jim povej, da Olga ni paničarka in da jim sporoča naslednje:

naj v svojih govorih in v časopisih ne pišejo več, da je ugled Zveze komunistov neomajan in jo ljudje visoko cenijo — ker to ni res! Ugled Zveze komunistov je zelo omajan, zelo malo ga je ostalo, ponekod ga že ni več. Preprosti ljudje, s katerimi se ti pač nimaš priložnosti srečati, ponavadi takih reči tudi ne govorijo, ampak kadar nanese na to, ti naravnost povejo, kakor je meni v takile debati rekel sosed poštenjak, patriot, je rekel — s svojo partijo daj pa kar mir, dokler si ne bo spet pridobila veljave med ljudmi! Tako!

LOGAR: Kakor sem rekel. Paničar. In hodit na lov je tudi že greh. Najbrž je greh stanovat na toplem, imet avto, hodit na lov — vse to je greh. Po njenem. Paničar.

OLGA: Noj! Prav po nojevsko vtikaš glavo v pesek, da ne bi videl, kaj se godi! Skrivaš glavo v svoje udobje, v avto, v lov, pijačo, ženske . . .

LOGAR: To je pa preveč! Kakšna pijača, kakšne ženske!

SEKRETAR: Mir! Dajta mir! Tiho! Kdor ne zna normalno diskutirati, naj bo rajši tiho! — Tako. Kdo je na vrsti — mislim, hočem reč, kdo želi besedo?

SIRK: Glede lova samo tole, sem že našel: » . . . da se je ponekod divjad tako močno razširila, da se z gozdom ne da več gospodariti. Gre za nepojmljivo nacionalno sramoto. Vse to se dogaja pod krinko lažnega varstva narave. V bistvu pa gre za »koščeno religijo« ali pa »religijo rogovja«, ki se je iz fevdalnih časov nemške Evrope hipertrofirano razvila v modernih časih.« Tako, fevdalna religija rogovja. In to je rekel univerzitetni profesor . . .

LOGAR: Prosim, vas, kaj pa ve univerzitetni profesor o gozdu!

SIRK: No, tale ve, redni profesor za gojenje gozdov, dekan fakultete, predsednik Mednarodne zveze gozdarskih organizacij, pa še partizan je bil, če pa ta ne ve, mednarodno priznan strokovnjak, doktor profesor . . .

LOGAR: Ta ima pa res za vsako priložnost pravi citat — kaj je zdaj to, lovci, gojenje gozdov, ja dobro, kakšen sestanek je to?!

OLGA: Mislim, da sem jaz na vrsti. Ampak pred tem povem samo še to: partija je izgubila ugled zaradi takih, ki so se pri petdesetih letih vpisali vanjo, da bi lažje naredili kariero, tudi taki so tu med nami, in zaradi teh, ki namerno pridigajo meščanske liberalistične ideje, da bi partijo ukinit ali pa vsaj razvedenili njeno revolucionarno moč! Tako! Zdaj pa . . .

KREČ: Prosim, če sem se jaz vpisal pri petdesetih, sem imel razloge za to. Jaz . . .

MEJAK: Čakajte, tu je bilo jasno rečeno in s prstom je pokazala name in tule na Mirana . . .

OLGA: In na Vebra.

VEBER: A tako? Hvala.

MEJAK: Čakajte, da hočemo partijo ukinit, to pa niso več šale. Za tako reč . . .

OLGA: Bi vas bilo treba zapret, sem rekla že pred eno uro.

SEKRETAR: Mir! Mir! Jaz bom sestanek zaključil in ga ponovno sklical čez nekaj dni. Vi boste pa premislili svoje ravnanje tu, uvideli, kaj počnete, in se drugič obnašali tako, kot je treba. Tako. Zaključujem.

VEBER: Ja, sekretar, nisem mislil, da te je toliko v hlačah.

VERA: Na dež se pripravlja pa so ljudje sitni. Pardon . . .

SEKRETAR: Torej zaključujem sestanek.

SLAVICA: Zaključeno ob uri . . . koliko je ura?

MEJAK: Jaz sem popolnoma miren. Govorili smo o idealih in morali. Revolucionarna partija ima svoje posebne ideale in posebno moralo. V spopadu na življenje in smrt. In tak spopad je bil pri nas neizogiben. Drugače je v razmerah približne socialne stabilnosti, kakor danes v nekaterih zahodnih državah, ko govorijo o socialnem partnerstvu, o soglasju med delodajalci in delojemalci in imajo celo približno prav. Pri nas pred vojno pa . . . Velike socialne napetosti, kakor so danes v nerazvitih državah svetovnega Juga, na primer v Južni Ameriki, so bile dinamit, ki je moral razstreliti družbo. V takih razmerah lahko za nekaj časa naredi zasilen red diktatura, kakor v stari Jugoslaviji kraljeva. Ampak samo za nekaj časa. Dinamit ostane. Množice hočejo radikalne spremembe. Revolucijo.

SLAVICA: Kako zdaj — to predavanje, a naj to pišem?

MEJAK: To ni nobeno predavanje, s tem hočem samo pokazati, kako pride kdo do takih stališč, kakršne danes tu tako nasilno razkazuje tovarišica Olga.

OLGA: A tako? To se potem mene tiče?

MEJAK: Ne samo vas. Gre za nazor, ne za posameznika.

OLGA: No, to me pa zanima.

MEJAK: Me veseli. Torej revolucija. V revoluciji tvegajo revolucionarji vse, ne le zdravje in premoženje, tudi družino in življenje. To je strašno breme za človeka. Tako veliko, da ga ne bi zmožel, če ne bi imel najmočnejše možne opore, zaslombe, trdnjave, ki vzdrži vse: tovarištva in zvestobe, močnejše kakor so vse druge vezi, močnejše od lastne družine. Zato velja med revolucionarji tovarištvo in zvestoba do konca, do smrti v mučilnici ali v boju, tovarištvo do samožrtvovanja, do prostovoljne smrti, če z njo koristiš gibanju in tovarišem. To je visoka morala revolucionarjev.

OLGA: S tem se strinjam.

MEJAK: Na drugi strani je sovražnik. Sovražnik v boju za preživetje uporablja vsa sredstva. Brez izbire. Neusmiljeno. Zato v tem boju ni mogoče obstati, če tudi revolucija zoper sovražnika ne uporabi vseh sredstev. Neusmiljeno. Dovoljena je vsakršna vojna zvijača, laž, prevara, vse. Kdor tvega vse, sme tudi sovražniku storiti vse. Tako zahteva revolucionarna morala do svojih zvestobo in tovarištvo do konca — do sovražnika brezobzirnost do konca. Tito je dal natisnit že novembra enainštirideset v Užicah plakat: pod smrtno kaznijo je prepovedano odgovarjati na četniška mučenja in umore z enakimi sredstvi. Ampak tudi gibanja, ki se zavedajo

nevarnosti, ki jih nosi v sebi taka morala nasproti sovražniku, se ne morejo izogniti tej zakonitosti revolucionarnega boja. Pri nas se je pokazala še pozneje, po zmagi petinštiridesetega, pa oseminštiridesetega, ponekod še pozneje.

GUBEC: To ni odvisno od ljudi, skoraj bi rekel, ljudje nad tem nimajo moči. Dialektika je neusmiljena, iz vsakega pojavnega se rojeva njegovo nasprotje. Brž ko sonce obsije drevo, vrže senco. Dobro nosi v sebi seme zla, zlo proti svoji volji spodbudi rojstvo dobrega. Dialektika je neusmiljena.

MEJAK: Pa danes? Kdo je danes tovariš, soborec? Tovariš je postal poklic, učitelj je tovariš, že otrok ve, kaj boš, ko boš velik, tovariš bom, se pravi učitelj. Kdo je danes soborec in tovariš? Kaj ima revolucionarna morala tovarištva do samožrtvovanja, ali morala povojnega skojevca, mladince, skupnega s človekom, ki se je v zrelih letih vpisal v partijo, ker bi pač, razumljivo, rad zlezal više, ker pač noče preživeti življenja v senci? Kakšno tovarištvo jih veže z njim?

OLGA: Tudi to imate prav.

MEJAK: Kdo pa je danes sovražnik? Svoje glavi direktor, nesposobni predsednik, minister? Komunist, ki drugače misli o kakšni zadevi kakor jaz, pa ga bomo spodnesli? Je sovražnik celoten kolektiv, celo zaostalo okolje, negibna masa, pa bomo zoper njo uporabili vsaj najmilejšo dovoljeno vojno zvijačo, demagogijo, laž?

OLGA: Kaj hočete zdaj s tem? Kako naj bo komunist, če drugače misli kakor jaz, saj ste tako rekli? Ali on ni, ali pa jaz nisem.

MEJAK: Vi ne morete živeti brez sovražnika, v tem je stvar. Že to je dovolj hudo, da moramo živeti skoraj brez tovarišev, porazgubili so se, nekateri umaknili, drugi pogospodili, le malo je še pravih. Če se vam še sovražnik takó porazgubi, ne znate več naprej. Brez sovražnika ne morete živeti.

GUBEC: Nikar ne misli, Mejak, da naša revolucija nima več sovražnikov. Se lahko zgodi, da boš še zelo presenečeno gledal.

MEJAK: O ne, so, so, vem. Zunaj in znotraj. Zato imamo zakone, kar zelo ostre, in policijo, kar zelo dobro. Ampak to je druga stvar. Tako, kakor si olajšajo posel v komitejih in cekajih ljudje, plačani od naših kar visokih članarin, ki najdejo sovražnika v prvem, ki mimo pride, v podpisnikih kakega odprtega pisma . . . Se bojo pa že morali malo bolj potruditi, čeprav razumem, da je v teh slabih časih vsak sovražnik zlata vreden, da ga lahko pokažeš ljudem: Ta dela zdrabo, ta je kriv.

GUBEC: Uradnik si pač tudi olajša svoje delo.

MIRAN: Ne. Saj si sam rekel — pač o kakšni zadevi bistveno drugače misli. O čemer koli, atomski energiji, zazidavi kmečkih njiv ali pa šolstvu. V moderni razviti družbi je pač tako, drugače ne gre. V vrsto zbor, naprej marš — to je mimo.

PERO: Za zdaj. Kaj pa še bo . . .

MIRAN: Če bi ljudje vedeli, kaj bo, in vsak zase, kaj bo z njim, bi bil svet norišnica. Ampak hotel sem o tem, kar je govoril Mejak, vidim, da

je tovarišico Olgo to prizadelo . . . Mislim, z nekaterimi rečmi se je treba sprijaznit, take pač so. In ko preišljam to, o čemer govorimo — saj si pod isto besedo, pod istim idealom predstavljamo popolnoma različne reči! Tule v tej sobi smo o isti zadevi popolnoma različnih nazorov! Jaz bi rekel, da vidim vsaj štiri nazorske skupine, če se sme tako reč. Prva, komunist izpred vojne, z ideali zvestobe in tovarištva do konca, do samožrtvovanja, in boja s sovražnikom do konca. Druga, komunist iz vojnih let . . .

OLGA: To mislite mene. Dobro, povedala bom, kar sem hotela že prej. Zakaj sem postala komunistka. Ker mislim, da je treba spremenit ta krivični svet. Ja. Ne prosit ne molit ni dovolj, svet je treba spremenit. Za to pa so potrebne žrtve, odrekanja, to ne gre brez zvestobe in predanosti in tovarištva . . . in to so naši ideali in ti niso veljali samo do preklica! Kar se pa sovražnika tiče . . . Nikoli človek ne bo zavrgel težnje po enakosti vseh ljudi, popolni enakosti, in nikoli ne bo zmanjkalo takih ljudi, ki bi se hoteli dvignit nad druge. Zato bomo tudi vedno vedeli, kdo je sovražnik, in se bomo borili do konca!

MIRAN: Ja. Ja.

OLGA: Samo še to: nismo samo mi iz vojne taki, cela generacija mladine po vojni je zrasla v istih idealih!

MIRAN: Ja. To je druga skupina. Potem tretja, ko so prišla leta gospodarskega vzpona. Vrtoglavega razvoja. Komunist iz teh let je improviziral, hitel za vsako ceno, na primer za ceno koristnih malverzacij. Največ je bila vredna sposobnost prilagajanja razmeram, prilagajanja in tudi prilizovanja odločujočim posameznikom, sposobnost razvit in obogatit svoj kraj, svoje okolje. In še četrti, najmlajši, ki jim je prelom s stalinizmom in vsakršnim kominternovstvom že davna zgodovina, ki si sploh ne znajo predstavljat časov, ko še ni bilo množičnega avtomobila, milijonskih migracij v Evropi, elektronike doma v stanovanju in v vesolju — njegov ideal je obnova gibanja drugače, kajti tudi časi so popolnoma drugačni.

GUBEC: Ne bi rekel, da se tako razločno ločimo med seboj.

MIRAN: Ja, samo nekateri so ostali nespremenjeni, pri večini pa so se z razvojem pomešali dva ali trije ali vsi štirje nazorski tipi, štirje tipi idealov v eni glavi. Tudi idealov ni mogoče razdelit po generacijah ali po razvitosti okolja — prepletajo se in pojavljajo v vseh generacijah, v vseh okoljih. Takó razumemo iste ideale vsaj na štiri različne načine. Ista načela sprejemamo in iste sklepe izpolnjujemo različno, celo nasprotujoče.

PERO: Potem ni čudno, da nikamor ne pridemo.

VEBER: Ne, to ni v zvezi s tem. Prvič, ni res, da nikamor ne pridemo, drugič, tam, kjer se ustavi se to ne zgodi zaradi tega, kar je Miran govoril. Vzroki za to so drugi.

MIRAN: Ne vem, kaj mislite, ampak jaz, kar se mene tiče — jaz nimam kaj počet s sovražnikom. Če krščanstvo živi od nebes, to jih drži pokonci

in to jih drži skupaj, jaz ne morem sprejet tega, da nas drži skupaj sovražnik! To ne more bit tisto, kar kako gibanje skupaj drži! Zakaj potem, če boljših ni, so danes sovražniki direktorji, jutri pisatelji ali zgodovinarji, danes nas hujskajo na ene, jutri na druge — tovariši, to je že smešno!

VERA: Še vsak je dobro in pametno začel, ampak na koncu potem nič ne pride ven. Ti tudi, Miran. Zelo pametno si povedal, ampak tole zdaj — pa ne razumem.

MIRAN: Pardon!

VERA: Prosim?

MIRAN: Na koncu si pozabila reč — pardon!

VERA: Pardon . . .

MIRAN: Seveda ne razumeš! Še marsičesa ne razumeš!

LOGAR: Tudi drugi ne razumemo, ampak smo rajši tiho. To je postal zdaj moralistični krožek.

SEKRETAR: Ja, kaj pa naj naredim?

LOGAR: Jaz sem takoj po pavzi predlagal. Konkretno.

OLGA: Jaz sem tudi predlagala. Ampak zdaj vidim, spet enkrat, ni nam do tega, da vsak zase premisli, kaj je, kdo je, in zakaj je tu. K temu sem vas namreč hotela prisilit s tem, ko sem rekla, naj vsakdo pove . . .

LOGAR: A spet začenjaš.

OLGA: Ne, saj sem rekla, vidim, da nam ni do tega. Kot nam še do marsičesa ni. Ni nam do čistih računov, dragi moj.

PERO: Kako — ni nam do tega? Kako nam? Spet nam? Zainvestirali smo se, živeli smo prek svojih možnosti, zadolžili smo se v tujini — kdo mi? Jaz se nisem zadolžil, niti marko nisem nikomur dolžan, nič nisem investiral in kredit za hladilnik lepo odplačujem! Pustite me pri miru s tem nam! Reci — zainvestirali so se! Zadolžili so se! Ne pa — mi, pa nam! Jaz nisem mi! Jaz nisem nam!

ŠULMAN: Zraven si. Zraven si.

OLGA: Kaj se pa derete? To ste speljali zdaj čisto drugam.

PERO: Dosti imam tega!

OLGA: Nam tu ni do čistih računov, sem rekla.

PERO: Meni je, če to mislite! In če hočete, da se še jaz izjasnim, vam povem, jaz sem komunist, ker tako mislim! Tako.

OLGA: Kako mislite?

PERO: Ja, kako, hudiča — tako! Kako pa! Drugače bi ne bil tu! To je dosti in to je vse! In kdo je zdaj na vrsti — Marija, ti!

MARIJA: Kako pa zdaj jaz?

PERO: Na vrsti si, pika. Povej, zakaj si v partiji!

MARIJA: Ampak jaz . . . jaz sem snažilka . . . jaz o vsem tem, kar tu govorite, nimam pojma . . . pri nas je to pač v družini . . . mi smo pač partizanska družina, tričetr vasi je bilo take, dva starejša brata sta padla, očeta so ustrelili, mama je preživela v lagerju, mene so pa sprejeli potem, deset let po vojni, ko sem še mislila, da bom ostala doma na kmetiji,

ampak potem sem se pač omožila tako, da sem šla v mesto, oba z mojim sva šla in imava lepo delo in v redu stanovanje, on še popoldne dosti zasluži, avto smo kupili, kadar gremo domov, smo kakor mestni ljudje, mislim, nisem šla s tem namenom od doma v mesto, tako je pač nanese, ampak to ni važno, mi smo bili pač, vsa družina, zmerom naši, kako pa naj bi drugače, v tisti revščini. Danes nihče več ne tolče koruzni močnik. Ampak tisto, kar je prej povedal tovariš Sirk o lovcih, to je pa čista resnica. Ljudje so vse njive bliže hosti opustili, kako repo posujejo in upajo, da se bojo jeleni tam nažrli in ne bojo šli na njive bliže vasi, na koruzo pa ječmen pa pšenico. In čisto nič se ne da narediti proti temu. Če prosiš za odškodnino — to so vsi povezani med seboj. To ta gospoda vzame v svojo družbo dva ali tri lovce iz vasi, tem se dobro zdi, da smejo popivat z njimi, imajo jih pa samo zato, da nas držijo, da nas ustrahujejo domači ljudje. Če pa že dobiš odškodnino, je pa tako malo, da se ne splašajo vsa pota in vsa pisarija pa rajši pustiš in si tiho! Zdaj sem pa toliko govorila . . . preveč govorim.

OLGA: Marija, poljubila bi te! Poljubila bi te! Zbudi se, govori, prebudi se! Povej svoje, postavi se!

MARIJA: Tovarišica Olga, ne tega, zakaj zdaj to.

MIRAN: Štirideset kilometrov od tod, od mesta, je svet čisto drugačen, tovariši. Čisto drugače se vrti.

VEBER: No, to zdaj spet malo pretiravate.

LOGAR: V kaj se je spremenil ta sestanek, to je nepojmljivo.

GUBEC: Meni se pa to ne zdi slab sestanek.

SEKRETAR: Torej nadaljujmo. Kdo je na vrsti?

GUBEC: Nisem tega mislil.

SEKRETAR: No, potem ne nadaljujmo.

GUBEC: Ali je vedno vse, kar reče generalni direktor, ukaz in zadnja beseda? Kakšni ljudje ste to?

MIRAN: Kakršne ste nas naredili. Generalni direktor je pač oblast.

GUBEC: Jaz sem vas take naredil? Jaz?!

MIRAN: Razmere. Odnosi. Dosežena stopnja razvoja proizvodnih sil. Ampak brez skrbi — nismo vsi taki. Nekaj nas je še ostalo pokončnih. Puntarjev.

KREČ: Ne vem, če je to edina vrlina — puntarstvo.

MIRAN: Zakaj pa ne, prosim?

KREČ: Ne vem, če so samo pokončni ljudje in puntarji zoper oblast zadostno jamstvo za to, da gre razvoj naprej, jamstvo za napredek. Nekaj reda pa vendar mora biti.

MIRAN: In za red skrbi oblast.

KREČ: Kdo pa bo? Puntarji? Zmerom je oblast skrbela za red. Za to jo pa ljudje imamo, od nekdaj. Če ne bi živeli kot ovce. Če ne sploh ne bi že v kameni dobi izumili oblasti.

MIRAN: Vi pa globoko razmišljate o oblasti, tovariš Kreč. Prej ste pa tako prizadeto skočili pokonci, ko je bil govor o tistih, ki se pri petdesetih letih pišejo v partijo zaradi kariere.

KREČ: K temu se lahko še vrnem, če želite. Me je prizadelo, ja. Bom lahko povedal, zakaj. Z oblastjo je pa tako, da v kriznih časih ljudje mnogo več razmišljajo o njej. Najbrž je trenutno v Jugoslaviji tudi kdo, ki razmišlja o njej po poljsko, generalsko. Za najhujšo silo za zadnji izhod. Večina pa razmišlja v stilu tistih Cankarjevih besed, če so kdaj brali Cankarja ali pa ne: ena beseda je od vekomaj — oblast. »Prepričanje, naziranje, mišljenje, vera, kar je še takih besed, ne vprašam vas zanje. Kajti ena beseda je, ki je živa in vsem razumljiva: oblast. Pokori se, ne upiraj se, je poglobljena zapoved; vse drugo je privesek in olepšava.« Ivan Cankar.

SEKRETAR: Kaj pa naj zdaj to pomeni?

KREČ: V takih časih je oblast odgovorna za to, da naredi red. Če se sama ne zave, ljudje to zahtevajo od nje. Vprašanje je zdaj pri nas — kaj naredi v takem primeru oblast delovnega ljudstva? Nekaj jih je, ki so že od nekdaj sumili v ta dva pridevnika, »delovnega ljudstva«, in govorili: Oblast je oblast. Presenetljivo dosti pa je takih, ki so se rodili in odrastli pod to oblastjo in jim življenje z delovodji, šefi, predpisi, prekrški in kaznimi, zvezami in poznanstvi, vilami oblastnikov in lastno črno gradnjo, delo za tekočim trakom in povprečna plača zaposlenega, kruto vsakdanje življenje pač, ni naklonilo idealov in morale. Idealov si ne more privoščiti vsak, pravijo. In ti zdaj, najbrž se vsi niti ne zavedajo, ugibajo, za kaj gre ta čas tu pri nas. V časopisih, revijah, knjigah bolj med vrsticami, v pogovoru pa že kar naravnost ljudje vprašujejo: ali gre za to, da partija ali celo samo ena skupina v njej zlepa ali zgrda obdrži oblast — ali pa gre še vedno za to, da zveza komunistov uresniči svoj program in spremeni oblast v imenu delovnega ljudstva v oblast delovnega ljudstva.

MIRAN: In vi ste bili ves čas lepo tiho! Pa take mu grejo po glavi!

KREČ: Ali mislite, da tisti, ki ne raztrobi vsak hip vsega, kar mu pride na misel, da tisti nič ne misli in nič ne ve? O, koliko vejo ljudje, ki so tiho! Tako je zmerom bilo in zmerom bo, povsod.

MIRAN: In dalje?

KREČ: Dalje? Štirideset let opravljanja oblasti, čeprav v imenu delovnega ljudstva, pusti na človeku sledove. Zakrnijo mu nekatera politična čutila, ki jih je imel v mladosti zelo razvita. Pokažejo se nekatere značajске poteze, zasejene v človeka kot nasprotij polno socialno bitje. Te poteze so znane vseh pet tisoč let zapisane zgodovine človeštva in se ves ta čas niso dosti spremenile. Dvajseto stoletje je rodilo bolj krvave vladarje, kot je bil Hamurabi ali Neron, nič se ni spremenilo. Smešno bi bilo pričakovati, da se je spremenilo prav v zadnjih štiridesetih letih in prav tu. Človeku, ki več kot pol življenja izvaja oblast, se posuši dobršen del korenin, ki ga vežejo na navadno življenje in na ljudi. To je naravno:

korenine mu zamenjajo kanali oblasti, ker so ti kanali bolj pregledni, bolj učinkoviti, bolj delujejo. To je naravno.

LOGAR: Vemo vse to, to ni nič novega, zato se znamo tega varovat.

MIRAN: Tudi rodovi pred nami so to vedeli in oblastniki tudi, lahko citiramo od Marka Avrelija do Nehruja, pa jim ni nič pomagalo.

LOGAR: Ampak mi smo oboroženi z najboljšimi dognanji moderne znanosti o družbi, z Marxovimi, zato nam to ni nevarno.

MIRAN: Stalin, Nol Pot in še kdo so tudi vedeli za Marxa.

KREČ: Vprašanje je, ali velja za politično gibanje ali stranko isto kot za posameznika: posušene korenine do ljudi, nadomeščene s kanali oblasti, bolj preglednimi, bolj učinkovitimi. Ali tudi gibanje ali stranka po štiri-desetih letih oblasti naravno rajši uporablja samo še kanale oblasti — ali pa z novimi ljudmi, z novimi idejami, zrasklimi iz novih razmer, zmerom sproti obnavlja svoje žive korenine do ljudi.

MIRAN: In?

KREČ: Nič in. To je vprašanje.

MIRAN: In odgovor?

KREČ: Odgovor nanj pride v uri resnice — soočenje idealno zamišljene oblasti s stvarno.

MIRAN: Seveda pa bo v mnogih primerih našel posameznik ali skupina, zasvojen z oblastništvom, možnost in pota, da izigra vse pravne in politične postopke razoblastitve, predvidene v našem sistemu, delegatstvo, rotacija, reelekcija, omejeni mandati.

KREČ: To se dogaja povsod po svetu, vsak dan. Soočenje načel s stvarnostjo.

PERO: Tristo hudičev...!

KOMERCIALNI: Jaz sem mislil, da bo šlo naprej s tistim filozofiranjem in sem bil tiho, ampak to zdaj so pa čisto druge reči. Preden nas tu vse skupaj zaprejo...

GUBEC: Kdo nas bo zaprl? Pa zakaj? To so vprašanja sveta, v katerem živimo, celega sveta in tudi tega našega balkanskega izrastka Evrope. In z njimi se je treba spogledat iz oči v oči, drugače ne gre, tako to je na tem svetu, pa če je prijetno ali ne! Z zapiranjem ljudi se nič ne reši.

LOGAR: O ja, red in mir. Javni red in mir. In oblast.

KOMERCIALNI: Dobro, tudi če nas ne zaprejo, jaz sem od vsega začetka zastavil vprašanje, ali smo mi tu sploh pristojni in odgovorni za to, za kar smo danes tu. Če se še spominjate, moralnopolitične kvalifikacije tovariša Gubca. Tovariši — nismo pristojni. Nismo odgovorni. En razlog sem povedal že prej, pa me niste poslušali, zdaj povem še drugega. Ki je še bolj tehten. Tovariši, mi tu smo samo iz skupnih služb podjetja. Kaj pa so skupne službe, to veste.

MEJAK: Ja, vsak dan beremo v časopisih: paraziti, grobarji samoupravljanja, sovražniki z eno besedo.

KOMERCIALNI: Prosim, jaz mislim resno. V tovarni je še mnogo osnovnih organizacij in v njih so delavci. Kaj pa smo mi tu? Je sploh kak delavec tu? Ni ga. Torej je popolnoma napačno, da hočejo od nas oceno moralnopolitičnih kvalifikacij tovariša Gubca. Če to komiteju lepo predočimo, lepo dopovemo, bojo uvideli. Tako. S tem predlagam, da končamo sestanek.

MIRAN: Pa gremo domov.

PERO: Ne domov. Vzamemo delavce iz skladišča pa še nekaj materiala, ki je tam, pa jih odpeljemo delat na svojo farmo za gosi. Že čakajo namreč pa se jezijo, ker tovariš komercialni zamuja.

KOMERCIALNI: Kaj pa je zdaj to?!

PERO: Saj si rekel — delavci so važni, ne, tu ni nobenega delavca. Delavci pa čakajo.

KOMERCIALNI: Kaj čvekaš, kakšna obtožba je bila to? Kako si upaš takole javno na sestanku lagat?!

PERO: Jaz lažem? Ali čakajo spodaj delavci ali ne? Ali je naloženo nekaj vreč tega pa nekaj vreč onega ali ni? Ali jih pelješ na svojo farmo ali ne? Pa se enkrat pogovorimo do konca!

SEKRETAR: Čakajta, čakajta! Tovariš komercialni, to so resne reči. Pojasnite jih, prosim. Samo mirno, prosim!

KOMERCIALNI: Delavci lahko v prostem času delajo, kar hočejo, je tako? Je. Smejo delat tudi na moji stavbi. Smejo? Tako.

SEKRETAR: Pa material?

KOMERCIALNI: Material, material — kar se trenutno ne dobi, sem si sposodil, nekaj železa pa nekaj malenkosti, in bom tudi pošteno vrnil. Sem še zmerom.

MIRAN: Potem to ni prvič?!

KOMERCIALNI: Nisem prvič. Pa tudi nisem edini, da boste vedeli! Ampak vse bo pošteno vrnjeno, z ničemer se ne bom okoristil, vse je čisto in pošteno, tako!

MIRAN: Kako — niste edini?

KOMERCIALNI: Nisem edini, vsi tako delajo!

GUBEC: Razložiti! Telefoniraj, naj razložijo material s kamiona pa naj grejo domov!

KOMERCIALNI: *gre k telefonu*: Razumem, razumem.

MIRAN: Saj to je nepojmljivo. Medtem ko sedi tu na partijskem sestanku, se ob istem času ukvarja z gospodarskim kriminalom! To je, to je ... — treba ga je strogo kaznovat.

OLGA: Že davno bi ga bili morali izključiti.

SEKRETAR: Izključiti je malo huda beseda, ampak ... nekaj je pa treba narediti. Ima kdo kak predlog?

MIRAN: Predlagam zadnji opomin pred izključitvijo.

SEKRETAR: To je sicer malo naglo, pa . . . prosim, če ste takega mnenja . . . ima kdo kak drug predlog? Ne? Ja, a naj potem dam predlog na glasovanje? Dobro, če tako mislite. Kdo ja za? — Je kdo proti? — Torej smo soglasno sklenili, da dobi tovariš komercialni direktor zadnji opomin pred izključitvijo.

KOMERCIALNI: A se mi sanja ali kaj?! Najprej dve uri filozofirate tjavendan, potem pa, medtem ko človek telefonira, dobi zadnji opomin pred izključitvijo! Je to sploh še resno?!

OLGA: Da boste vedeli, kaj ste dolžni Zvezi komunistov!

KREČ: Jaz sem tudi še dolžan. Odgovor na vprašanje tovarišice Olge. Ja, pri petdesetih sem se vpisal v Zvezo komunistov. Nisem se na stara leta spreobrnil, ni me presvetlilo nobeno razodetje. Nisem se imel kaj spreobračat. Nikoli nisem bil proti.

MIRA: Proti — v redu, ampak za? A je zdaj že dosti, da nisi proti?

KREČ: Zmerom sem pošteno delal . . .

SEKRETAR: V redu, nehajte, v redu, saj to . . . saj vse to ni potrebno, to je že mučno, saj vas vsi cenimo, spoštujemo!

KREČ: Ja, pošteno sem delal, sem tudi napredoval, postal šef — ampak više ko sem bil, bolj sem imel občutek, da nekako nisem pravi, ja, nisem pravi, samo polvreden, polovičen človek, ker pač nisem zraven. In zakaj ne bi bil zraven, če se tako lahko iznebim tega polšefovstva. Pa sem šel k tovarišu sekretarju in povedal, da bi . . . da bi rad vstopil. To.

MEJAK: — — To so zelo resne besede: nisem zraven. Polšef. Nisem zraven. Nekaj je narobe, nekaj je močno narobe.

MIRAN: Pa ne v deželi danski.

PERO: Kje?

MIRAN: Nič, nič.

ŠULMAN: A bo šlo to seciranje naprej? A smo zdaj mi tu na vrsti?

SLAVICA: Jaz sem bila trikrat v mladinski delovni brigadi.

VERA: Ja, mi smo brigadirji.

PERO: Brigadirji, ja. Pred koliko leti, dvajsetimi, tridesetimi? Nekaj vas je, ne rečem. Drugače smo pa vzgojili v glavnem delomrzneže. To ne leti na vas — na mladino, mladine pa v tej naši organizaciji . . . no, to smo že dostikrat rekli. Današnja mladina je svoj upor zoper starejše generacije . . .

MIRAN: Mladina se je zmerom upirala neumnosti obstoječega sveta, to je naravno!

PERO: Je, je, ampak ti so v svojem uporu zoper stari svet za zdaj prišli do tod, da nočejo delat! Zaničujejo potrošništvo, zaničujejo pridobitništvo, dobro živet pa hočejo. Avto, motorni čoln, hajfi, vse to imajo radi. Le pot, kako človek pride do tega, delo, to zaničujejo. Nekdaj se je takemu človeku reklo lenuh — danes pa učeno razpravljajo o njihovem uporu zoper potrošniško družbo! Ha!

MIRAN: No, tako preprosto to tudi ni!

PERO: Pa je! Kako drugače je bilo v naših časih! Ko si bil srečen, če si na dve leti dobil eno obleko! Ko si moral dat ne vem koliko plač za en bicikel! Ampak smo bili srečni in zadovoljni!

SIRK: Ja, ne, kako dobro smo se imeli takrat, ko nam je še slabo šlo!

VERA: Sirk, zakaj ste pa vi v Zvezi komunistov? Pardon . . .

SIRK: A jaz? Sem že tako dolgo, da sem pozabil. Ampak jaz sem studiozen človek. Moraš pa pri tem imet red in sistem. Ja, tule je: »Zavedne socialistične sile morajo poiskati takšne rešitve, ki ne bodo samo zajele, temveč tudi presegle dosežene pozitivne politične, ekonomske in duhovne vrednote demokracije. Tako bodo odločilno vplivale na tokove družabnih dogajanj in bodo dejavniki razvoja in afirmacije socializma kot sinonima demokracije, enakopravnosti, neodvisnosti, pravice in človekove svobode.« Josip Broz Tito na konferenci evropskih partij v Berlinu leta šestinsedemdeset. Zato sem jaz . . .

SEKRETAR: Pokaži, Sirk.

SIRK: Tu. Bolje tega ne moreš povedat. Kaj bi jaz s svojo revno pametjo, ko drugi bolje vejo. To ni nobena hinavščina pa tudi ne ponarejena skromnost, jaz res tako mislim. Pa če se norce delate iz mene, kar dajte, jaz vem, kar vem, in jaz grem s časom naprej.

SEKRETAR: Res je, tu je bistvo. Ni treba na novo odkrivat Amerike, je že vse povedano. Socializem je vse najboljše, kar je človeštvo doslej doseglo, in še nekaj več.

MEJAK: Ko bi se le tega držali.

SEKRETAR: Predlagam, da tole, kar je Sirk tu prebral, vsi sprejmemo kot naše skupno stališče . . .

LOGAR: Osel. Boš zdaj ti potrjeval, kar je Tito rekel? Ko da je vsa Jugoslavija samo še čakala, ali se boš ti strinjal s tem ali ne!

SEKRETAR: Jaz sem mislil . . . hočem reč, da je to za vsakega od nas tisto, zaradi česar smo komunisti in kaj nam pomeni socializem . . . to . . . Odgovor na vprašanje, ki ga je vsakemu zastavila tovarišica Olga . . . to sem mislil. Je to narobe?

MIRAN: Ne. Prav lepo ste hoteli zaključit sestanek. Samo še tista formalnost, ki je na dnevnem redu, mor pol kvalif, pa točka razno pa gremo domov.

SEKRETAR: Ja, pa kaj vam je?! So vas sršeni ožrli? Kaj vam je vsem skupaj!

MEJAK: Tovariš sekretar, očitno so naši smotri jasni. Kar smo pa danes tu govorili, je en sam velik vprašaj — ali to, kar počnemo v tej državi, vodi k tem smotrom ali kam drugam! Vstran od njih ali celo v nasprotno smer!

SEKRETAR: Jaz vas ne razumem več. A niste tu filozofirali o tem, kaj je sploh socializem? Zdaj je to jasno — vi pa spet na novo! Kaj bi zdaj še radi?!

MEJAK: To je že vse prav, ampak . . .

SEKRETAR: Nič ampak! Kakšen ampak še!

VEBER: Dovolite, da jaz povem. Bistveno za našo sedanjo krizo je, da smo si vzeli več, kot imamo. To je naravno, človek si pač vzame, čim več se da, posameznik ali pa država ali celoten imperij. Vzame zase čim več more. Ampak mi smo to razglasili za socializem in tako naš edini možni socializem raznesli domov, razgrabili smo ga! Ali je socialistično, če človek uživa takšno socialno varnost, da ne prevzema skoraj nobenega tveganja več za svojo osnovno ali povprečno ali zagarantirano ali kakor se že reče preživetje? Ali pa je možna socialna varnost delavcev, ki ne bi samogibno zavarovala tudi lenuhov in goljufov? Spopad za socializem je še vedno spopad med delom in nedelom, kar je že od nekdaj bil. Samo da danes izkoriščevalec ni bogati lastnik tovarne, ampak so izkoriščevalci tu med nami! Vsak bi bil rad bogati lastnik, delal pa čim manj. In demagoška politika ga v tem podpira, hote ali nehote. Tako se to vidi v malem, s stališča posameznika. V velikem je isto, samo v velikanskih razmerjih. Poglejte nas tu: gospodarili smo slabo, na koncu prigospodarili izgubo, ne živimo od svojega zaslужka, ampak od občinskih in republiških skladov, kreditov, od tujega denarja, ki so ga zaslužili drugi. Jemljemo drugim. Komu? Skupnosti, banki? Ne, tistim kolektivom, ki so dobro gospodarili in prigospodarili svoj kup denarja, da se vrtili v banki ali kjer že. Drugi, ki so dobro gospodarili, so namreč lepo zaslužili, na koncu so jim ostale lepe milijarde, dali so jih v svoj poslovni sklad — ampak leto pozneje je ta njihov denar skopnel, vreden je komaj še dobro polovico. Če so dali deset milijard v poslovni sklad, jim je spričo štiridesetodstotne inflacije nekdo ukradel štiri milijarde! Kdo? Inflacija, skupnost, banka? Ne vejo, kdo. Seveda vejo — mi smo jim ukradli!

KOMERCIALNI: Ampak mi si ne določamo svojih cen sami, ne določamo davkov in prispevkov . . .

PERO: To je zapleteno, temu ne prideš do konca!

VEBER: Prav nič ni zapleteno. Tisti, ki se tako vtika v naše delo, da nam določa cene in vse drugo, gospodari skupaj z nami. In skupaj z nami ropa druge.

KOMERCIALNI: Ne on skupaj z nami, ampak mi pod njegovo komando!

VEBER: Tudi tako lahko rečete. — V tem je bistvo vsega: socializem ni krvava konkurenčna tekma posameznikov za bogastvo, temveč skupnost. Tako. Ampak v tej naši skupnosti se je nabralo preveč takih, ki samo jemljejo iz njenega žepa, odkod kaj pride vanj, jih pa ne briga. Celó v večini so, se bojim. Ko je žep prazen, si bomo pa sposodili, vsi skupaj, saj smo skupnost. In politiki jih v tem podpirajo, ne samo podpirajo, sami prvi delajo tako!

MIRAN: Pa smo spet pri morali.

VEBER: Morala je posledica — to pa so njeni vzroki, to so družbeno-ekonomski odnosi, iz katerih nastane taka ali drugačna morala. To je mnogo hujše.

SEKRETAR: Pa kaj zdaj: A začnemo spet od začetka ali kaj?

OLGA: — — Nekdaj je bila partija človeku dom, družina, Marsikdo je zanj celo pustil dom in družino. Ker je imel močnejše vezi tu. Z vsem srcem je bil delček velikega gibanja. Danes pa . . .

PERO: Ni več gibanje, temveč razgibavanje. Telovadba po lestvah človeške kariere gor in dol.

MIRAN: Vi ste govedo. Človek strese pred vas svojo srčno bolečino, vi se pa norčujete. Zato, ker je tovariš Gubec prej vstal, še ni konec sestanka.

PERO: No, no, mladenič, ko boš ti poskusil vse to, kar sem jaz . . . Torej damo tovarišu generalnemu pozitivno moralnopolitično kvalifikacijo pa gremo domov. — No? — No? —

MIRAN: Jaz bom proti.

MEJAK: Jaz tudi.

OLGA: Tudi jaz.

SEKRETAR: Čakajte, čakajte, kdo je pa že dal kaj na glasovanje?

GUBEC: Jaz nisem vstal, da bi šel domov, ampak zato ker sem hotel povedat . . . hotel sem reč, da je moja krivda pri vsem . . . no, pa sem se ugriznil v jezik pa ostal rajši tiho. Iz oportunitizma. Ali koristoljubja. Ali ker človek pač ne bo sam podstavil glave.

OLGA: Ja, tudi tebi, tovariš Gubec, je samokritika samo še spomin na daljno preteklost. Nisi je več sposoben.

GUBEC: Si ti še?

OLGA: Ne vem, ne upam si pritrdit, zanikala pa spet ne bi rada. To se bo videlo, če bomo kdaj obravnavali mene. Ampak ker ste v vodstvih vsi taki, nihče sam ne podstavi glave, drugi pa tudi rajši gladijo, kot da se zamerijo, roka roko, kompromisi — zato pa je tako.

LOGAR: Kaj pa ti veš o politiki! Kaj ti veš o razmerjih moči!

MIRAN: Vi se kar pojdite razmerja moči, preštevajte, koliko je v vodstvih konservativcev in koliko jih je za reforme, kdo bo s kom potegnil — ampak medtem, ko se tam greste razmerja moči . . .

LOGAR: Jaz se nič ne grem!

MIRAN: Vem, vi samo ministrirate. Medtem . . .

LOGAR: To je nesramnost!

MIRAN: Medtem ko se tam greste razmerja moči, se vsenaokrog godi čisto nekaj drugega! In lepega dne boste začudeni in presenečeni in tista razmerja moči bojo brezpredmetna! Jaz pa to povem: če bo šlo tako naprej, bom šel! Na Madžarsko! Kamorkoli, samo stran odtod! Nekam, kjer je možno ustvarit moderen socializem za današnje čase!

MEJAK: Razočarani idealisti so ali zamorjeni puščavniki ali pa nevarno razstrelivo.

LOGAR: Imate doma obešen velik poster s Che Guevaro, ne?

MIRAN: Imam, še iz prejšnjih časov, ampak to je mimo, temu sem odrasel. Ne bom pa prenesel, da ste iz tega našega socializma, tudi mojega, mojega, naredili igro sorazmerij moči!

LOGAR: Ja, če bi se dalo takole z glavo skozi zid. Pa ne gre.

VEBER: Takó hudo spet ni. Zdaj imamo izhodišča dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije, kdor jih še ni pogledal, naj jih natančno prebere, kakor jih bojo natančno brali v vzhodnoevropskih prestolnicah in v zahodnih komunističnih in socialističnih strankah, kajti to je odločilen korak naprej. Zdaj je treba . . .

MEJAK: Je treba, je treba, boš še ti začel tako, je treba? Malo čudno je, da so ta izhodišča rezultat dvanajstletnega boja proti liberalizmu. Je že res, da nam je v začetku sedemdesetih let grozila anarhija — ampak po dvanajstih letih boja proti zmedi smo v še večji zmedi.

VEBER: Se pač zgodi, da ni zadosti samo boj proti nečemu, če ne veš, za kaj. Proti ni zadosti, potreben je za. Zdaj pa imamo, ta za in zdaj je treba izzvat, prav izzvat v vseh vodstvih pa tja do zadnjega podjetja in zadnje občine odločanje o povsem konkretnih ukrepih, ki so za izhodišča ali zoper nje. Šele potem se bo videlo, kdo je za, kdo je proti. Kajti to so, o tem ni nobenega dvoma, izhodišča za socializem dela. Dela! Socializem dela v skupnosti, ne pa socializem izkoriščanja skupnosti.

PERO: Jaz sem tudi za skupnost v delu, ne za složnost v izkoriščanju skupnosti. Zato pa rečem: mi smo si izplačevali prevelike plače, res je, dvajset odstotkov nad resolucijo — ampak davkov in dajatev smo plačali za sto odstotkov nad resolucijo! In občine in republike in država so lepo mirno porabile ta denar! Zdaj naj pa še oni vrnejo, vsi naj vrnejo, kar so dobili preveč — potem bomo pa še mi vrnili! Za vse naj velja stabilizacija, ne samo za delavske plače! Kar naj vrnejo, najprej naj oni vrnejo!

SEKRETAR: Pa smo spet pri začetku — oni in mi. Tovariši, to ne pelje nikamor.

ŠULMAN: Ampak, kako bo šlo to naprej? Mislim, vse to, kar ste danes govorili . . . oprostite, jaz sem nervozen, spet celo noč ne bom spal . . .

VEBER: Težko bo. Težko. Nekaterere reči je treba odrezat, na hitro in pri koreninah, to je pogoj za preobrat — ampak potem bo šlo pa počasi. In z muko. Da se sistem izkoriščanja skupnosti zamenja s sistemom dela v skupnosti, to potrebuje svoj čas.

MEJAK: In da potem iz drugačnih ekonomskih odnosov zraste drugačna morala — kdo ve, kako dolgo to traja.

LOGAR: Pa to ste fantasti, sami fantasti! Vi očitete drugim voluntarizem, sami pa tu plavate v oblakih! Bi pa že lahko kaj vedeli o tem, kako se dela politika.

VEBER: To ni voluntarizem. Le preberite si izhodišča, to so zelo oprijemljive pa tudi zelo boleče reči.

LOGAR: Boleče, ja! Politika ne more računat samo z izhodišči, ampak tudi z brezposelnostjo, štrajki, ljudmi na cestah!

MIRAN: Enega ste že izzvali, da se je opredelil. On je proti.

LOGAR: Tu se pa vse neha! To organizacijo je treba razpustiti! Vso to organizacijo je treba razpustiti!

MIRAN: To je pa boj mnenj, kakor si ga predstavljajo nekateri.

LOGAR: Vi mene ne boste ničesar učili, mladi mož. Vam bom že stopil na jezik. Pa če bo treba še za vrat.

ŠULMAN: Kaj pa, če se ne bojo pustili izzvat, da bi se opredelili za ali proti?

VEBER: Potem bo šlo naprej tako kot zdaj — navzdol. Sicer pa vse to ni kaka naša posebnost. Še na Švedskem ugibajo, do kod gre socialna varnost, kje pa se začne izkoriščanje. Samo da tam izkorišča skupnost posameznik, pri nas pa jo izkoriščajo poleg posameznikov še podjetja, cele korporacije, cele panoge, cela okolja. Ampak, kot rečeno, ne živimo samo mi s krizo. Tudi drugod imajo zavožena podjetja, po vsem svetu. Konkurze. Le mirno kri. Nobene panike.

VERA: Če bi bile vse partijske organizacije take, kot je tale naša... Hvala bogu niso.

MIRAN: Nič pardon?

VERA: Nič pardon, tovariš.

PERO: Izkoriščat skupnost, če prav razumem, se pravi, izkoriščat drug drugega.

MEJAK: Ja, prav razumete.

GUBEC: Dobro, mi boste že dali mojo negativno moralnopolitično kvalifikacijo ali ne?

LOGAR: Si zdaj še ti ponorel? Kaj je zdaj to?

GUBEC: Če mi po vsem tem zdaj daste pozitivno karakteristiko, si ne moremo nikoli več pošteno pogledat v obraz. Pa tudi vi drug drugemu ne.

VERA *Zajoče.*

SEKRETAR: Zakaj pa vi jočete, Vera?

VERA: Ne znam povedat. Kadar ne znam povedat, jočem.

KREČ: Tovariš Gubec, premislite...

GUBEC: Saj zato! — Prav zato, da bom premislil, potrebujem negativno kvalifikacijo. Saj so tudi mlajši, a ne, naj še oni zagrabiyo. Drugič, mogoče bi bilo bolj pošteno ostat tu na kakem takem mestu, da pomagam popraviti to, kar smo zavozili. In tretjič in predvsem, vse to moram dobro premislit. Vse to.

KOMERCIALNI: Ampak tovariš generalni...

GUBEC: Nisem več generalni!

SLAVICA: Zame boste zmerom!

OLGA: Morala — morala je čudna stvar. Včasih je šel na smrt utrujen bataljon za svojim štabom kot pesem, kot sonce, s tako samozavestjo v napad, da ne bi verjel, kdor jih je videl pol ure prej.

MIRAN: S celo skupnostjo je najbrž drugače kot z bataljonom. Čeprav gotovo zgledi vlečejo.

PERO: Zgledi mogoče še. Besede pa gotovo ne več.

GUBEC: Torej je ta točka končana? Imaš še kaj pod razno?

SEKRETAR: Nimam. Pravzaprav imam... zadnjič smo govorili o novih članih... pogovoril sem se z dvema mladima... ampak ne vem, če bi še nocej... če bi nocej še... saj bomo kmalu spet imeli sestanek.

PERO: Potem je konec?

SEKRETAR: Ja, konec. Ne — še sklep. Kdo je za predlog tovariša Gubca, da mu napišemo negativno... No, kdo je za? Vsi. Torej — to je to. Kaj pod razno? Nič! Konec.

PERO: No, je ali ni?

SEKRETAR: Je, zaključujem sestanek!

Vstajajo, odhajajo, nekateri v skupinah, drugi sami.

PERO: Šulman, greva še na eno pivo?

ŠULMAN: Ja.

PERO: Gre še kdo?

MEJAK: Jaz.

KREČ: Jaz tudi. Pod lipco?

ŠULMAN: Seveda, tam točijo odprto.

PERO: Kaj pa ve, mladinke?

MIRA: Kakšne mladinke! Kje so že ta leta!

SIRK: Ko bo zapisnik gotov, mi ga boste malo posodili? Si bom nekatere reči prepisal.

SEKRETAR: Seveda, zakaj pa ne. A mislite, da smo bili tako pametni?

SIRK: Pametni, pametni — to je relativno.

OLGA: Kaj boš kar sedel? Ne greš?

GUBEC: Le pojdite. Gotovo so vsi lačni in žejni.

OLGA: Dobro. Zdravo! Drži se.

GUBEC: Zdravo.

Zastor ostane odprt.